

Erityisliite:

Matti J. Kankaanpää

Porin jalkaväkirykmentin sotilaat suuren Pohjansodan 1700–1721 aikana

Pohjansodassa oli monta vaihetta

Pohjansota oli pitkä sota. Se kesti lähes 21 vuotta ja sota oli jaettu vaiheisiin ja sota-ajankautiin. Sotaa ei ollut yhtä jatkuvaa, vaan Porin jalkaväkirykmentti osallistui sotaan eri vaiheissa. Vuoden 1700 alkuun asti sota oli vielä jatkuvaa, mutta sen jälkeen sota oli jaettu vaiheisiin ja sota-ajankautiin. Vuoden 1700 alkuun asti sota oli vielä jatkuvaa, mutta sen jälkeen sota oli jaettu vaiheisiin ja sota-ajankautiin.

Keskiaikainen Venäjä soti, kun Kaarle XII nousi valloittamaan Venäjä vuonna 1700. Hän voitti Lewendskytšin taistelun. Vuoden 1700 alkuun asti sota oli vielä jatkuvaa, mutta sen jälkeen sota oli jaettu vaiheisiin ja sota-ajankautiin.

Sodan kolmas vaihe alkoi, kun Kaarle XII nousi valloittamaan Venäjä vuonna 1700. Hän voitti Lewendskytšin taistelun. Vuoden 1700 alkuun asti sota oli vielä jatkuvaa, mutta sen jälkeen sota oli jaettu vaiheisiin ja sota-ajankautiin.

Sodan neläs vaihe alkoi, kun Kaarle XII nousi valloittamaan Venäjä vuonna 1700. Hän voitti Lewendskytšin taistelun. Vuoden 1700 alkuun asti sota oli vielä jatkuvaa, mutta sen jälkeen sota oli jaettu vaiheisiin ja sota-ajankautiin.

Porin jalkaväkirykmentin sotilaat suuren Pohjansodan 1700-1721 aikana

Matti J Kankaanpää

Ruotujakoinen Porin läänin jalkaväkirykmentti perustettiin 1694. Käytetään siitä yksinkertaisuuden vuoksi nimitystä Porin rykmentti. Sana perustettiin voi antaa väärän mielikuvan niinkuin olisi syntynyt uusi yksikkö ja siihen otettu tuoreet ja nuoret miehet. Periaatteessa muutos ruodutuksesta ja sen pohjalta tapatuneesta väenotosta vakinaiseen sotamiehen ylläpitoon eli ruotujakolaitokseen oli huomattava ja tärkeä. Mutta rykmentti ja komppaniat olivat jo olemassa vaikka tiettyjä järjestelyjä tapahtui. Kirjallisia ruotusopimuksia ei ole säilynyt eikä ruotujakolaitoksen alkuvuosilta 1690-luvulta ole Porin läänin alueelta säilynyt yhtään katselmusrullaa sotilaista. Mutta vertaamalla elokuun alussa 1700 tehtyä rullaa vuoden 1685 katselmusrullaan, joka on viimeinen täydellinen katselmusrulla ruodutuksen ja väenoton ajalta, niin yllättävän paljon on samoja nimiä huolimatta aikaerosta. Siis käytännössä suurin osa vanhan väenoton miehistä muuttui vuonna 1694 ruotusotilaiksi. Tarkempikin tutkimus on mahdollinen, mutta mm. luetteloiden erilaisen laadintatavan takia työläs. Tietty virhemahdollisuus on olemassa, koska sotilaina on voinut olla peräkkäin kaksi samannimistä miestä, ellei muista lähteistä saada täydentävää tietoa.

Otoksena tutkin Ruoveden komppanian ruoveteläiset ruodut, joihin sisältyvät myös Keuruu, Ähtäri, Kuru ja Virrat. Ne käsittävät neljä komppanian 6:sta korpraalikunnasta, siis kaksi kolmannelta komppaniasta. Korpraaleista kaksi oli samoja 1685 ja elokuussa 1700: nro 22 Yrjö Savo ja nro 65 Tuomas Topiaanpoika, ja miehistä ainakin 12 lieenee ollut samoja (ks. liite 1). Siis noin 20 % miehistä oli vanhoja väenoton aikaisia miehiä. Osuus on varsin suuri, koska noihin 15 vuoteen sisältyvät vuosien 1696-97 suuret kuolovuodet, jotka verottivat yhtä paljon sotilaita kuin muutakin väestöä. Siinä oli miehiä ruodutuksista vuosilta 1676-84. Tiedossani ei ole, että vuoden 1684 jälkeen olisi ennen ruotujakolaitoksen perustamista väenottojärjestelmällä otettu uusia sotilaita.

Pohjansodassa oli monta vaihetta

Pohjansota oli pitkä sota. Se kesti täydet 21 vuotta ja siinä oli monta vaihetta ja monta sotänäyttämöä. Seuraava lyhyt katsaus on tehty Porin jalkaväkirykmentin näkökulmasta. Sota syttyi maaliskuussa 1700 saksilaisten yrittäessä yllätyksellä vallata Riika, joka oli silloin Ruotsi-Suomen väkiluvultaan suurin kaupunki. Sotaa käytiin useita vuosia Suomenlahden eteläpuolella ja Viipurin takana. Se vaihe, joka kesti vuoteen 1710, voitaneen nimetä taisteluksi Baltiasta. Siihen sisältyy yksi sodan kuuluisimmista taisteluista, Narvan taistelu 20.11.1700. Taistelu Baltiasta päättyi kesällä 1710, kun venäläiset valtasivat viimeiset siellä ruotsalaisten hallussa olleet kaupungit Tallinnan ja Riian.¹

Ratkaisutaistelu Venäjällä alkoi, kun Kaarle XII suuntasi pääarmeijansa Venäjää vastaan v. 1707. Hän määräsi Lewenhauptin lähtemään Riista pienemmän armeijan kanssa yhtyäkseen pääarmeijaan. Raskaan kuormaston hidastaessa etenemistä Lewenhaupt ei tavoittanut Kaarle XII:ta ajoissa, ja onnistui liittymään pääarmeijaan vain jättämällä kuormaston. Hän kävi kenttätaistelun venäläisten kanssa Lessnajassa, jossa puolet joukoista joko kaatui tai jäi vangiksi ja vain toinen puoli pääsi liittymään Kaarlen joukkoihin. Taisteluvaihe Venäjällä päättyi Pultavassa, jossa Kaarle XII kärsi koko sodan ratkaisseen tappion. Ne, jotka eivät kaatuneet vietiin eri puolille Venäjää vangeiksi. Vain Kaarle itse pienehkön joukon kanssa pelastautui Turkkiin.

Sodan kolmatta vaihetta voidaan kutsua taisteluksi Suomesta. Se alkoi venäläisten hyökkäyksellä Viipuriin, jonka he saivat haltuunsa kesäkuussa 1710. Sitä seurasi pari vuotta, jolloin käytiin sissisotaa Suomenlahden rannikolla ja Kaakkois-Suomessa, ennenkuin venäläiset ryhtyivät uudelleen etenemään. Eteläisen Suomen osalta ratkaisutaistelu käytiin Pälkäneen Kostianvirralla lokakuussa 1713. Tappion jälkeen ruotsalaiset vetäytyivät Etelä-Pohjanmaalle, jossa käytiin vielä kirvelevämpi tappio Isonkyrön eli Napuen taistelussa helmikuussa 1714. Joukot perääntyivät pohjoisemmaksi. Kajaanin linna joutui venäläisille vasta 1716 ja sen jälkeen ruotsalaiset vetäytyivät Pohjanlahden taitse Ruotsin puolelle.

Isoksi vihaksi on totuttu sanomaan sitä suuren Pohjansodan vaihetta, jolloin Suomi oli venäläisten miehittämä. Nimitys isoviha on myöhäissyntyinen. Sodan jälkeen käytettiin useimmiten ilmaisua venäläisten vallan aika (ryska överbäldets tid) ja sitä edeltäneestä ajasta ilmaisua ”ennenkuin venäläiset tulivat” (före ryssarna kom). Jos ajatellaan Porin läänin eli Porin jalkaväkirykmentin värväysaluetta, niin isoviha alkoi vuonna 1713 ja päättyi rauhan tultua. Sotilaallisesti Suomessa käytiin silloin jonkun verran sissisotaa erityisesti Sisä- ja Pohjois-Suomessa.

¹ Tiivis yleisesitys suuresta Pohjansodasta on Ulf Sundberg: Svenska krig 1521-1814, Lund 1998, s. 278-316. Sodan alusta Baltiassa vuosina 1700-1701 on uusin tutkimus Margus Laidre; Segern vid Narva, början till en stormakts fall, Falun 1996, ja Kaarle XII Venäjän retkestä Peter Englund: Poltava, Helsingborg 1989 (myös suomennettuna).

Sodan loppuvaiheessa venäläiset saivat Suomessa hallinnolliset olot järjestykseen. He keräsivät Suomesta veroja omien manttaaliensa pohjalta. Samojen manttaalien mukaan he ottivat myös sotilaita vuonna 1720. Näitä sotilaita sanottiin manttaalimiehiksi, koska yhden manttaalin tuli asettaa yksi sotilas.

Kaarle XII palasi monen Turkissa vietetyn vuoden jälkeen Ruotsiin ja päätti vallata menetetyn Suomen tilalle Norjan. Hän itse johti päähyökkäystä Etelä-Norjaan. Armfelt johti toista armeijaa, joka hyökkäsi tunturien yli Trondheimia kohti vuonna 1718. Kun Kaarle XII oli kaatunut, hyökkäys päättyi ja Armfelt palasi takaisin tuntureiden yli. Paluumatkalla uuden vuoden aikoihin 1719 suurin osa hänen miehistään jäi tuntureille tai pääsi perille pahasti jäseniään palelluttaneina. Sodan kahtena viimeisenä vuonna venäläiset tekivät hävityshyökkäyksiä Ruotsin rannikolle.

Rauha solmittiin Uudessakaupungissa 30.8.1721. Suomen alueesta luovutettiin suurin osa Viipurin Karjalaa Venäjälle. Sotavangin pääsivät vähitellen palaamaan takaisin. Ne suomalaiset joukko-osastot, joita Ruotsissa oli laivattiin Gevlestä Pohjanlahden yli Suomen puolelle ja kotiutettiin. Manttaalimiehistäkin ne, jotka olivat hengissä, palasivat kotiinsa.

Porin rykmentti Baltiassa

On sanottu, että Pohjansodan syttyessä Ruotsi-Suomella oli sen ajan Euroopan paras armeija. Alku sujuikin suunnitelmien mukaan. Porin rykmentti sai jo ajoissa talvella v. 1700 käskyn liikekannallepanosta. Kokoonntumispaikkana oli Messukylä. Rykmentissä oli 8 komppaniaa: eversti Johan Lorentz Creutz (1652-1702) itse johti henkikomppaniaa (Karkun komppania), everstiluutnantti Gustaf Adolf Mellin Huitisten komppaniaa, majuri Lorentz Lauterbach Kangasalan komppaniaa, kapteeni Magnus Kristian von Steffen Kokemäen komppaniaa, kapteeni Conrad Jäger Vesilahden komppaniaa, kapteeni Jakob Finckenberg Kyrön komppaniaa, kapteeni Bengt Horn Euran komppaniaa ja kapteeni Krister Horn Ruoveden komppaniaa.²

Rykmentti lähti ennen maaliskuun loppua Messukylästä marssimaan kohti Viipuria, lepäsi siellä kolme päivää, jatkoi Nyenin (Nevanlinna, nykyinen Pietari) sivuuttaen Narvan kautta Felliniin, jonne Baltiassa olevaa kenttäarmeijaa koottiin. Riian kaupunki oli saksilaisten piirittämä. Porilaiset olivat mukana Georg Johan Maydellin johtamissa etujoukoissa, joiden tehtävänä oli yrittää edetä Riikaan. Toukokuun alkupäivinä olivat ensimmäiset kahakat saksilaisten kanssa, jotka peräytyivät Väinäjoen taakse.

Marssin kovuutta osoittavat karkaamistapaukset. Ensimmäinen karkuri oli Juho Wik, joka karkasi Viipuriin tullessa, seuraava Tuomas Jaskara sieltä lähdeittäessä, useita miehiä karkasi Nyenskantsista ja muutama ensimmäisten kahakoiden jälkeen 3-8.5 sekä yksi mies 4.7. Siihen karkuruus näytää sen vuoden osalta jääneenkin.³

Rykmentti asettui Riikaan ja heinäkuussa 1700 siitä erotettiin kahden komppanian vahvuinen komennuskunta, johon valittiin miehiä eri komppanioista. Ilmeisesti siihen valikoitiin nuorimmat ja reippaimmat miehet, koska se lähetettiin kentällä operoiviin joukkoihin. Komennetut näkyvät vielä 4.8.1700 Riiaassa tehdystä katselmusrullassa, mutta eivät enää seuraavien kuukausien rullissa, joten heistä on mahdollista tehdä luettelo. 20-21. heinäkuuta käytiin ensimmäiset taistelut, joissa porilaisia kaatui. Rullista löytyy 5 haavoittunutta ja 4 kuollutta. Tämän ”laukausten yähdoksi” sanotut ottelun jälkeen armeija vetäytyi pohjoisemmaksi. Vetäytymisvaiheessa Ykskylässä 11 porilaista jäi jälke. Useimmat marssilla jälkeen jääneistä löytyvät sittemmin Riian varuskunnasta.

Syyskuun puolivälissä venäläiset aloittivat sotatoimet Ruotsia vastaan ja ryhtyivät piirittämään Narvaa. Narva oli tärkeä rajalinnoitus. Joskus 1600-luvulla oli ollut jopa suunnitelma siirtää sinne valtakunnan pääkaupunki Tukholmasta. Kaarle XII nousi maihin Pernaussa 6.10. ja joukkoja keskitettiin Wesenbergiin. Sodan ensimmäinen suuri kenttätaistelu käytiin Narvassa 20.11. Se päättyi venäläisten täydelliseen tappioon. Mainitut kaksi komppaniaa Porin rykmentistä oli taistelussa mukana. Siitä kaatui everstiluutnantti ja kuusi miestä. Kaatuneiden nimet ovat selvitetävissä myöhemmistä rullista. Niiden joukossa oli 3.5. karannut Yrjö Paalanen, Keuruun Liesjärveltä. Osa karkureista oli siten saatu kiinni ja laitettu kenttäjoukkoihin.

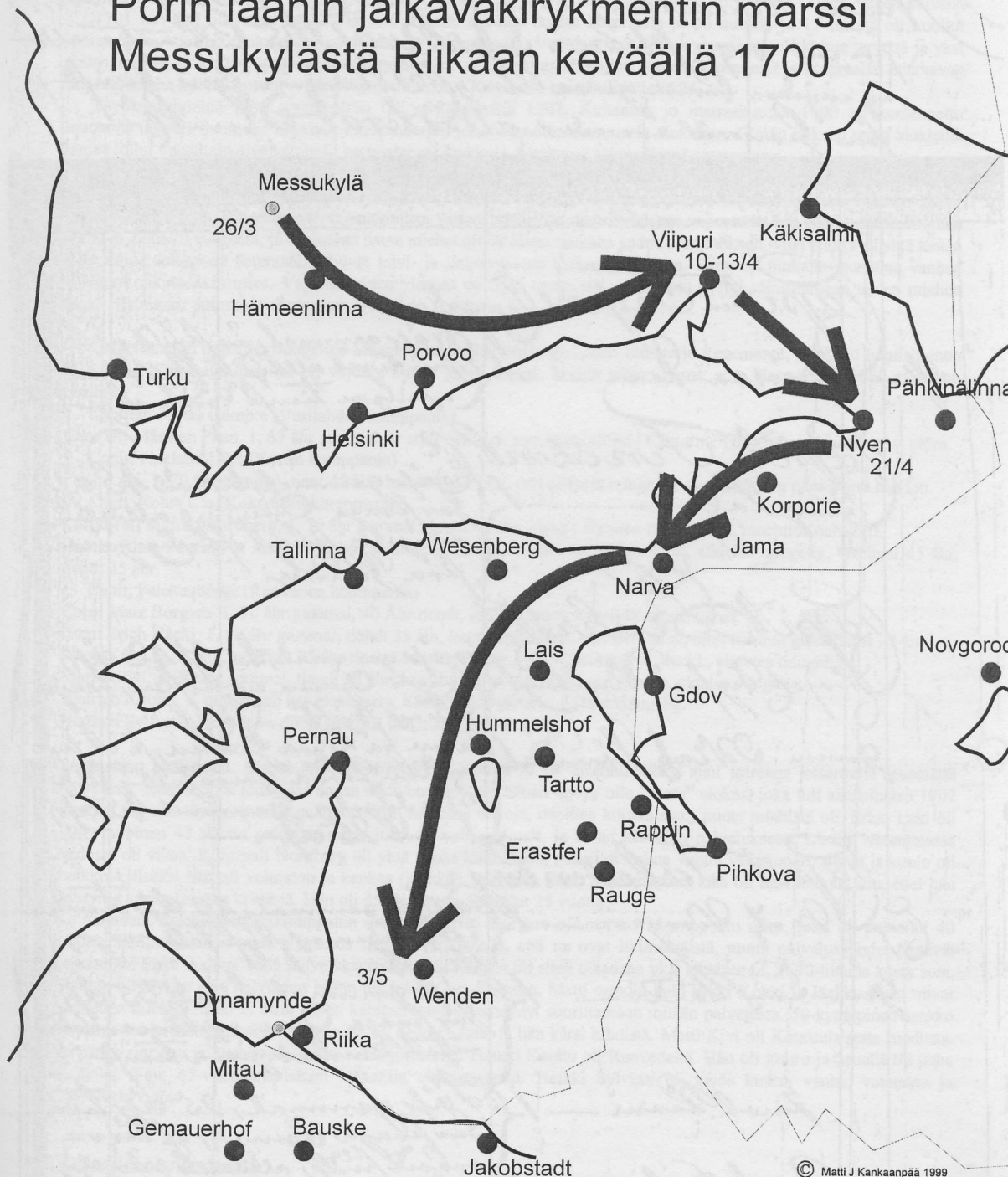
Syksyllä saksilaiset olivat uudelleen ryhtyneet piirittämään Riikaa, jonka puolustusta johti taitavasti piirustuksistaan kuuluisaksi tullut Erik Dahlberg. Narvan taistelun jälkeen Kaarle XII asettui talvileiriin Tarton lähistölle. Talvi oli riian puolustajille vaikea, koska kaupungin muurien sisäpuolelle levisi kulkutauti. Suurin osa miehistä oli sairaina kuukaudesta toiseen ja hyvin monet kuolivat. Joulukuun alussa tehdystä kuukausirullasta löytyy useita miehiä, joiden kuolinpäivä on sama kuin Narvan taistelun päivä, mutta he kuolivat kulkutautiin Riiaassa.⁴

² Erik Lindh: Kungliga Björneborgs regemente, Helsingfors 1928, s. 73-74. J Mankell: Finska Arméens och Finlands Krigshistoria I, Stockholm 1870, s. 169-170. Näiden lähteiden ohella yleislähteinä, joihin ei ilman erityistä syytä viitata tarkemmin ovat K. O. Lindeqvist: Isonvihan aika Suomessa, Porvoo 1919 ja Eirik Hornborg: Karoliini Armfelt ja kamppailu Suomessa isonvihan aikana, Porvoo 1955.

³ Riiaassa tehty kuukausirulla 4.8.1700, KrA Rullor 1700: 4, mikrok. K02812, ei sivunumeroita.

⁴ On laskettu, että jokaista kaatunutta sotilasta kohti kuoli tapaturmaisesti kolme ja kuusi tauteihin. Erityisen koville joutuivat piiritetty kun suuri joukko miehiä oli ahtaissa ja alkeellisissa oloissa. Nuoret olivat alttiimpia kuin vanhat veteraanit. Neljännes sairauksista johtuvista kuolintapauksista sattui ensimmäisen palvelusvuoden aikana. Siitä huolimatta, että epidemiat olivat kovia, sotilaiden hoitoon kiinnitettiin tähän aikaa huomiota. Riiaassa oli pysyvä sotilassairaala ja erityisiä kasarmeja sairaille sotilaille. Laidre mt. s. 184, 188.

Porin läänin jalkaväkirykmentin marssi Messukylästä Riikaan keväällä 1700

Pahimmillaan kulkutautiepidemia näyttää olleen uudenvuoden 1701 aikoihin, josta se vähitellen kevään tullen helpotti. Täysi komppania on 122 miestä ja 6 korpraalia. Otetaan esimerkiksi Majurin eli Kangasalan komppania, jossa oli 1.9.1700, kun kenttäarmeijan komennetut olivat jo poissa riveistä 99 miestä ja korpraalia. Uudenvuoden päivänä 1.1.1701 terveinä oli kaksi korpraalia ja 6 miestä, sairaina kolme korpraalia ja 46 miestä, ja 17 miestä oli kuollut joulukuussa, kuolleet mukaan lukien 69 miestä ja korpraalia. Vappuna 1.5.1701 korpraaleita oli kolme tervettä ja yksi sairas, miehiä 20 tervettä ja 10 sairasta, ja yksi mies oli huhtikuussa kuollut, yhteensä 35 miestä ja korpraalia. Seuraavan vuoden aikana kuolleisuus oli vähäistä ja joulukuun 1701 alussa heistä oli jäljellä 26.

Täydennysmiehiä Porin rykmenttiin tuli vasta kesällä 1702. Kuitenkin jo marraskuussa 1700 oli komennettu muutama upseeri Suomeen kapteeni Finckenbergin johdolla noutamaan uusia alokkaita. Tämän jälkeen uusia alokkaita lienee tullut vuosittain eivätkä taudit harventaneet joukkoja niin kuin ensimmäisenä sotavuonna.

Kun sotaa oli käyty muutama vuosi ja Baltiassa oli rauhallisempi vaihe vapautettiin muutamia vanhimista ja palveluskyvyttömimmistä miehistä sotapalvelusta. Ohessa on kuvana alkuivu pienestä katselmusrullasta vuodelta 1705, jossa on katsastettu palveluksesta vapauttamista varten muutamia miehiä. Monet vapautettavista olivat uskomattoman vanhoja, noin 70 vuotiaita, ja useimmat listan miehet olivat olleet mukana sodan alusta alkaen, viisi vuotta eli yhtä kauan kuin viime sotiemme veteraanit kävivät talvi- ja jatkosotaansa kaiken kaikkiaan. Siinä on mukana muutama vanhan väenoton aikainenkin mies. Vapauttaminen yleensä edellytti myös sitä, että ruotu pystyi toimittamaan uuden miehen tilalle. Esimerkit puhukoot puolestaan. Teksti on seuraava:

”Specification uppå det odugelige Manskap under Biörneborgz Lähns Infanterie Regemente, som wid Inquisitionen d: 4 Majj 1705 befunnit, att ej wijdare kunna giöra Kongl. Maj:tt någon tjenst, som Hermedh warder attesterat. Nembl:n

Capitein Jegers Comp:e (Vesilahden komppania)
Gem(en) Märthen Paan, 1, 67 år gammal, är styff och siuk som legat alltid j Cassarmen och ingen tjenst kunnat giöra.

Capit: Finckenb: C:e (Kyrön komppania)
Erich Laki, 1, 70 år gammal, tient 45 år, har swaga Ögon, och alldeles odugelig, sampt ofärdig på vänstra handen.

Capit: Rohrs C:e (Kokemäen komppania)
Corpo(ral) Sigfred Nordberg, 1, 70 år gammal, tiendt 42 år, swag i Ögonen och hörslen, machtlös och styff.
Gemen Matz Påucka, 1, laam på högra handen, så at han ej kan fööra Gewähret, alldeles odugelig, Gammal 45 år, tiendt 25 år.

Capit: Falckenbergz (Ruoveden komppania)
Corp: Matz Borgare, 1, 70 år gammal, 40 Åhr tiendt, oförmögen och styf till någon tjenst.
Gem: Erich Käck, 1, 60 år gammal, tiendt 35 år, har swaga Ögon, och tärwärrck, intet Kunnat giöra tjenst i 2 år.
Jacob Kärri, 1, 50 år gammal, 25 år tient, har swaga ögon, och af tärä wärck siuckl., alldeles odugelig.
Matz Kifwi, 1, 50 år gammal, tiendt 22 år, har såwäl i bröstet, lungorne skadde, aldeles odugelig.
Henrich Kauttu, 1, döff, och har elack tarm, tiendt 8 år, gammal 45 år, odugelig.
Henrich Sylfwest, 1, alldeles döff, gammal och mahctlös, odugelig.”

Selostetaan pääkohdat. Martti Paan oli 67-vuotias jäykkä ja on maannut koko ajan sairaana kasarmilla tekemättä palvelusta. Hän ei ollut joukoissa sodan alkuvuonna, joten hänen täytyy olla ”tuore” alokas, joka tuli aikaisintaan 1702 kesällä. Se, että täydennysmiehenä lähetettiin kankeita ukkoja, osoittaa kuinka suuri puute miehistä oli. Erkki Laki oli 70-kymppinen 45 vuotta palvellut mies, jolla oli heikot silmät, ja aivan kelvoton palvelukseen. Lisäksi vasemmassa kädessä oli vikaa. Korpraali Nordberg oli yhtä vanha kuin Erkki, palvellut kolme vuotta vähemmän, silmät ja kuulo oli heikkoja, lisäksi hän oli voimaton ja kankea (jäykkä). Rivimies Matti Poukan oikea käsi oli halvautunut niin, ettei hän pystynyt käsittelemään kivääriä. Hän oli 45-vuotias ja palvellut 25 vuotta.

Kapteeni Falckenbergin komppanin korpraali Matti Borgare oli myös 70-kymppinen mies, joka oli palvellut 40 vuotta. Ikäilmoituksiin tulee suhtautua tietyllä varauksella, että ne ovat likimääräisiä, mutta palvelusvuodet lienevät tarkempia. Ehkä vuonna 1665 palvelukseen tulleella Matilla oli siten takanaan yksi aikaisempi, 1670-luvulla käyty sota. Häinkin oli jäykkä eikä kelvannut enään mihinkään palveukseen. Matti samoin kuin Erkki Kokki ja Jaakko Korri olivat Oriveden miehiä. Erkki ei ollut enään kahteen vuoteen pystynyt suorittamaan mitään palvelusta. 50-kymppinen Jaakko oli ollut puolet iästään sotilaana. Hänellä oli heikot silmät ja hän kärsi kihdistä. Matti Kivi oli Keuruulaisesta ruodusta. Ja hänen rintansa ja keuhkonsa olivat vahingoittuneet. Heikki Kauttu oli Ruovedeltä. Hän oli kuuro ja hänellä oli paha tyrävikä. Vain 45-vuotiaana hänen katsottiin olevan vanha. Heikki Sylvesti oli myös kuuro, vanha, voimaton ja palveluskyvytön.

Kolmikasrykmentti

Heti Pohjansodan sytyttyä huomattiin, ettei ruotujakoinen sotaväki riittänyt. Kun ruotujakoiset joukot marssitettiin Baltiaan, Suomen puolustukseen ei jäänyt joukkoja. Siitä syystä jo huhtikuussa 1700 määrättiin, että kolme sotilasruotua

yhdessä asettaisivat yhden miehen lisää. Näin asetettua miestä sanottiin kolmikkaaksi (triplering). Kolmen rykmentin alueelta saaduista kolmikkaista muodostettiin uusi rykmentti, kolmikasrykmentti, joita Suomeen tuli jalkaväessä kaksi. Uudenmaan, Turun ja Porin läänien kolmikasjalkaväkirykmentistä Porin läänin osuus oli kolmannes. Kun tässä esityksessä ei seurata muita kolmikasrykmenttejä, niin käytetään siitä yksinkertaisuuden vuoksi nimitystä kolmikasrykmentti.

Syksyyn mennessä kolmikasrykmentit oli saatu muodostettua. Lokakuussa tuli määräys, että niiden tuli siirtyä Tallinnaan. Kolmikkaat osallistuivat kuukautta myöhemmin Narvan taisteluun, jossa kaatui kaksi kapteenia, luutnantti ja 49 miestä. Rullien puuttuessa kaatuneiden miesten nimiä ei ole tiedossa. Elokuun lopulla 1701 kolmikkaista määrättiin sadan miehen komppania Rappinin rajakylään vahvistamaan etuvartiota. Seuraavan kuun alussa venäläiset tulivat kymmenkertaisella ylivoimalla. Menestyksellisestä puolustuksesta huolimatta ylivoimainen vihollinen piiritti osaston, josta kaikki kaatuivat paikalleen. Kolmikkaista kaatui kapteeni, luutnantti, vänrikki, 9 aliupseeria ja 74 miestä.

Parin rauhallisen vuoden jälkeen Pietari Suuri aloitti v. 1704 Tarton ja Narvan valtauksen. Kolmikkaista lähetettiin Tarttoon palveluskelpoiset, joita oli vain 304 miestä. Heinäkuussa yli kuukauden sitkeän puolustuksen jälkeen solmittiin aselepo. Jäljellä olevat puolustajat saivat marssia vapaasti Tallinnaan, mutta pieni osa lähetettiin Riikaan.

Jälleen kului muutama rauhallisempi vuosi kunnes keväällä 1707 kolmikasrykmentti määrättiin liittymään Kuurinmaalle koottavaan armeijaan. Tämä Lewenhauptin armeija lähti liikkeelle vasta kesällä 1708 ja kolmikkaat olivat siinä mukana. Kolmikkaiden tappiot Lessnajasissa olivat varsin huomattavat, joten pääarmeijaan yhtymisen jälkeen jäljellä olevat yhdistettiin Vesterbottenin rykmenttiin, jonka riveissä kolmikkaita osallistui Pultavan taisteluun. Tähän päätyi kovia kokeneen yksikön historia.

Kaksikaspataljoona

Kolmikkaiden siirryttyä syksyllä 1700 Viron puolelle Suomi oli jälleen ilman sitä puolustavia joukkoja. Marraskuussa määrättiin, että kolmen ruodun tuli hankkia yhdessä kaksi sotilasta. Sotilaita sanottiin kaksikkaiksi (dubbling). Porin läänin alueelta muodostettiin kaksikkaista oma yksikkö, kuuden komppanian vahvuinen pataljoona. Se saatiin kootuksi vähän ennen joulua Messukylään. Viisi päivää myöhemmin se oli Tuuloksen Pohjoisten kylässä, josta se määrättiin siirtymään ensin Viipuriin ja sittemmin varuskunnaksi Ivangorodiin.

Kaksikkaiden sotatapaaleen alkuvuodet sujuivat rauhallisissa merkeissä ilman mainittavia kosketuksia vihollisen kanssa. Kaksikkaat olivat Ivangorodissa yhä huhtikuussa 1704, kun venäläiset tulivat valtaamaan Narvaa. Narva ja Ivangorod saarrettiin. Narvan venäläiset valtasivat rynnäköllä 10.8, mutta Ivaangorodissa rynnäköä lyötiin takaisin. Elintarvikepulan takia Ivangorodin puolustajat antautuivat 15.8 ja saivat poistua vapaasti.

Tämän jälkeen kaksikkaat kuuluivat Tallinnan varuskuntaan paitsi noin 50 miestä, jotka lähetettiin Viipuriin. Viipurissa nämä yhdistettiin siellä oleviin kolmikkaiden täydennysmiehistä perustettuihin komppanioihin. Vuonna 1705 kaksikkaat olivat mukana epäonnistuneessa hyökkäyksessä Viipurista Nevajoelle ja Tallinnasta Retusaarelle. Vuonna 1706 Tallinnassa olleet kaksikkaat siirrettiin Viipuriin. Vaikka täydennysmiehiä tuli sinne jatkuvasti pataljoonaa ei saatu 330 miestä vahvemmaksi. Monta täydennysmiestä piti hylätä, koska nämä olivat heiveröisiä 16-vuotisia poikasia tai liian vanhoja ja sairaita. Komppanioiden määrä vähennettiin 6:sta neljään. Elokuussa 1708 kaksikkaat olivat mukana hyökkäyksessä Inkerinmaalle. Sittemmin kaksikaspataljoona oli Viipurin varuskunnassa Viipurin antautumiseen asti 10.6.1710, jolloin elossa olevat jäivät vangeiksi. Sairaita oli ennen piirityksen alkua lähetetty pois välttämättä vangiin joutumisen.

Taistelu Suomesta

Kesällä 1700 kenttäjoukkoihin komennetuista oli v. 1707 jäljellä muutama kymmenen miestä, jolloin nämä palasivat Riikaan. Osa rykmentistä jäi Riikaa puolustamaan ja osa komennettiin Lewenhauptin armeijaan, jonka vaiheista on jo edellä kerrottu. Lisättäköön tässä, että Porin rykmentti kunnostautui erityisesti Dessna-joen ylityksessä 2.11.1708, jossa se oli ensimmäisenä etujoukkona. Hyökkäyksessä 7.1.1709 Viprekin linnoitusta vastaan kaatui mm. Ruoveden komppanian päällikkö Falckenberg, ja porilaiset osallistuivat myös Pultavan taisteluun. Kun Riika kesällä 1710 antautui, sen puolustajat joutuivat vangeiksi ja vietiin Venäjälle. Vuonna 1700 sotaan lähteneen yksikön historian voi näin katsoa päättyneeksi.

Vuonna 1710 päätettiin perustaa rykmentti uudelleen. Sen pieneksi ytimeksi oli muutama kaksikasmies ja pari vanhan rykmentin miestä. Vuonna 1712 rykmentti oli saatu uudelleen perustettua ja varustettua. Vain muutama ruotu oli täyttämättä. Katselmuksen loppulauseunnossa todettiin, että rykmentti on muotoin hyvässä kunnossa ja varustettu paitsi, vuoden 1712 alokkaita lukuunottamatta, miesten vaateparret olivat repaleisia ja loppuun kuluneita.⁵

⁵ KrA GMR 1.12.1712, mikrok. K055478, Artjärvellä pidetyn katselmuksen lopussa oleva Hans Hinrich von Liewenin loppulause.

Vuosina 1711-12 porilaiset olivat Kymijoella. Partioita venäläisiä vastaan lähetettiin jatkuvasti. Pietari Longström oli savolaisen talonpojan poika, joka yleni 1710 luutnantiksi Porin rykmentissä. Joulukuussa 1711 hänestä tuli vapaa- eli sissikomppanian kapteeni. Rykmentin eri komppanioista oli miehiä komennettuna hänen mukaansa, siis kyseiseen sissiosastoon. Hän teki menestyksellä rohkeita hyökkäyksiä, mutta 17.8.1712 hän joutui vangiksi Vehkalahdella. Joulukuun 1712 rullasta löytyy useita miehiä, jotka siinä yhteydessä joko kaatuivat tai joutuivat vangiksi.⁶

Esimerkkinä Longströmin mukana olleesta miehestä otettakoon Majurin komppanian nro 93 Tuomas Erkinpoika Sederström, joka oli otettu sotilaaksi 1710. Hän katosi partioiretkellä 17.8.1712 kapteeni Longströmin mukana eikä rullan mukaan tiedetty onko hän kuollut vai vankina (och således ingen wiss heet om han är död eller fången).

Vuonna 1713 lokakuussa käydyssä Kostianvirran taistelussa porilaiset olivat sivustan suojana eivätkä joutuneet mukaan varsinaiseen taisteluun. Hävityn taistelun jälkeen joukot perääntyivät paitsi Hämeenkyrön myös Ruoveden kautta Pohjanmaan puolelle. Ilmeisesti perääntyminen ei tapahtunut hyvässä järjestyksessä. Kun kotiseutujen läpi mentiin, niin on oletettavissa, että miehet kävivät kotonaan. Osa myös jäi kotiseudulleen eikä palannut yksikköönsä. Vuoden 1728 pääkatselmusrullasta näitä on löydettyvissä aika monta. Siten Napuen taisteluun osallistunut Porin rykmentti ei ole voinut olla aivan täysilukuinen. Napuessa rykmentin sanotaan kaatuneen lähes viimeiseen mieheen jouduttuaan piirityksi. Vain yksi osasto pääsi murtautumaan piirtysrenkaasta läpi. Päälylystön osalta Napuen taistelussa kaatuneet tiedetään, mutta miesten osalta rullien puuttuessa voidaan vain arvella, että ne, jotka joulukuussa 1712 olivat riveissä ja joista ei ole muita tietoja, kaatuivat Napuen taistelussa.⁷

Miehityssä maassa

Napuen taistelun jälkeen kului useita vuosia ilman, että Porin rykmentti yksikkönä olisi ollut mukana sotatoimissa. Vuoden 1716 katselmusrullasta näkyy kuinka vähän miehiä rykmentissä oli jäljellä. Miehet olivat silloin Tukholman lähellä Spången pitäjän Räckstadin kartanossa. Miehiä oli niin vähän, että neljä komppaniaa yhdistämällä siihen saatiin vain 62 miestä.⁸

Sisä-Suomessa on tietoja sissitoiminnasta jo 1713 alkaen varsinkin Keuruun seuduilla. Vilkkainta toiminta oli kesällä 1716 Kurun seuduilla. Niitä ei ole tässä aihetta tarkemmin selostaa. Todettakoon vain, että sissien mukana sotajoukkoihin tuli muutama 1713 karannut ja myös uusia alokkaita erityisesti vuonna 1717. Sissitoimintaa on arvosteltu kohtalokkaana erehdyksenä, koska siviiliväestö sai kokea sen ankarat kostotoimet.⁹

Vuoteen 1718 mennessä venäläiset saivat syrjäseuduillakin olot maassa vakiinnutettua ja hallinnon veronkantoineen toimimaan. Porin läänissä on tiettävästi pidetty vuonna 1719 kihlakunnankäräjiäkin. Veroja venäläiset kantoivat omien mantaaliensa mukaan. Neljä tai useampia taloja järjestettiin verokunnaksi, jonka nimi oli mantaali. Manttaalin johtoon starostaksi määrättiin joku siihen kuuluvista isännistä.

”Ryssänmanttaaleilla” oli sotilaallisessa mielessä toisenlainen merkitys. Vuonna 1720 venäläiset vaativat jokaisen manttaalin asettamaan yhden sotamiehen. Näitä miehiä kutsuttiinkin **manttaalimiehiksi**. Mantaali vastasi siis ruotujakolaitoksen ruotua Kokonaiskuvaa Porin läänin alueelta ei ole, mutta vanhan Ruoveden ja Keuruun alueilla, joissa oli 80 ruotujakolaitoksen ruotua, otettiin 37 manttaalimiestä. Määrä oli noin puolet ruotujakolaitoksen sotilaiden määrästä. Henkilötietoja manttaalimiehistä lienee olemassa vain tuomiokirjoissa, siis sattumanvaraisesti. Manttaalimiehet ehdittiin viedä maasta ennen rauhan tuloa. Heidät vietiin ensin Pietariin, jonne jäi sairaita, ja sitten Moskovaan. Moskovasta Antti Ristonpoika Ruoveden Vessarista pääsi pakenemaan joulukuussa 1721. Manttaalimiehet vietiin Venäjän etelärajalle taistelemaan Persiaa vastaan. Vain rippeet pääsivät palaamaan Suomeen v. 1725.¹⁰

Norjan retki

Sodan loppuvaiheessa Ruotsissa olevat Porin rykmentin miehet joutuivat osallistumaan vielä yhteen raskaaseen sotaretkeen. Vuodelta 1719 oleva katselmusrulla kertoo harvinaisen hyvin miesten vaiheista tällä retkellä. Tarkastellaan

⁶ Adam Lewenhaupt: Karl XII:s officerare II, Lund 1977, s. 419; KrA GMR 1.12.1712, mikrok. K055478. Lewenhauptin tieto, että Longström joutui vangiksi 17.8.1713 p.o. tapahtunut vuotta aikaisemmin, koska siitä on tieto vuoden 1712 pääkatselmusrullassa. Longström karkasi vankeudesta, aateloitiin nimellä Långsvärd ja oli mukana Norjan retkellä, jossa hänet norjalainen talonpoika ampui kuoliaaksi marraskuussa 1718 Skördalissa.

⁷ Tiedot karanneista ovat vuoden 1728 pääkatselmusrullasta (VA Militaria PJR 167, mf 54944). Rauhan jälkeen he ilmoituttuivat palvelukseen eikä heitä ainakaan rullien mukaan rangaistu. Osa sai nopeasti eron talon asujina ja palvelukseen kelpaamattomina, mutta osa oli sotilaina sodan jälkeen useita vuosia. Esimerkkinä mainittakoon Ruoveden komppanian nro 60 Matti Heikinpoika With, joka oli karannut 1713 ja joka ilmoittautui 2.12.1721. Hän oli sitten ruotunsa sotilas kuolemaansa 20.4.1726 asti.

⁸ Kaikista Porin läänin alueen pitäjistä ei ole nykyaikaista pitäjänhistoriaa, mutta pitäjänhistorioista voi saada kohtalaisen hyvän kuvan isonvihan ajalta. Tässä suhteessa mainittavin historia on Mauno Jokipii: Vanhan Ruoveden historia I, 2. painos Jyväskylä 1989, s. 423-433, 543-566.

⁹ Jokipii mt. s. 548-555.

¹⁰ Jokipii mt. s. 561-562.

retkeä Ruoveden komppanian miesten näkökulmasta. Päälystössä oli vain kolme: kapteeni Jakob Hougberg, vääpeli Lorentz Beckman ja kersantti Johan Walmlöf. Hougberg (s. 1679) oli aloittanut uransa esikuntatehtävissä kaksikkaissa v. 1705, jatkanut sitä uudelleen perustetussa rykmentissä, jäänyt vangiksi lokakuussa 1713 Tampereen seuduilla, karkasi vankeudesta tullten marraskuussa 1716 Tukholmaan ja nimitettiin kapteeniksi kesällä 1718. Ruoduissa 1, 4, 14, 20-21, 26, 35, 38, 87, 92, 95-97, 104-106 ja 128 oli ennen retkeä sotamies, siis 17 miestä. Kolme miehistä oli 1713 karanneita, mutta tammikuussa 1717 vapaaehtoisesti palanneita, yksi oli 1714 ehkä Napen taistelun jälkeen jäänyt suomeen palaten tammikuussa 1717. Uusia vuonna 1717 otettuja miehiä oli 8 eli lähes puolet.¹¹

Marssi oli alkanut elokuussa. Kaksi miestä Ruoveden komppaniasta (nrot 92 ja 96) karkasi Norjassa 18.9.1718. Norjan retken tavoitteena oli vallata Trondheim, mutta siinä ei onnistuttu. Kaarle XII sai kuulan kalloonsa Fredrikstenin linnan edustalla 30.11. Tieto siitä saapui Tukholmaan 5.12 ja muutama päivä myöhemmin päätettiin antaa käsky, että Armfeltin on armeijoihin poistuttava Norjasta. Armfelt sai varman tiedon asiasta vasta joulukuun lopulla. Paluumarssi Ruotsin puolelle tapahtui uudenvuoden aikaan rajuilman kourissa tuntureilla. Ruoveden komppanian miehistä kahdeksan, numerot 1, 4, 20, 87, 95, 97, 104 ja 105, jäivät tuntureille. Marssista selvinneistä kuoli 20.1.1719 nro 26 Taaverti Barck, ja eron sai 5 miestä, nrot 14, 35, 38, 106 ja 128 elokuussa 1719, ja yksi mies (nro 21) katselmuksessa 1719. Eron syytä ei sanota, mutta ilmeisesti he eivät enää olleet palvelukseen kelvollisia. Kersantti Walmlöfkin kuoli tammikuussa 1719, joten komppania, jossa ei enään ollut miehiä, oli lopettanut toimintansa.

Rauha ja kotiin paluu

Uudenkaupungin rauhan jälkeen venäläiset vetivät syksyllä 1721 joukkonsa pois Suomesta. On mahdollista, että joku eronsaaneista sotilaista palasi kotiinsa. Edellä mainitusta kapteenista ei ole myöhempiä tietoja kuin, että hän sai majurina eron palveluksesta 1727. Vääpeli Lorentz eli Lars (Lauri) Beckman oli Ruoveden komppaniasta ainoa, joka palasi sotilaana. Hän asui Löytänässä ja 1740-luvulta eron saaneena Elämäntaipaleen Mäkelässä.¹²

Vanhjoja Porin rykmentin miehiä palasi Ruotsista kotiseuduilleen varsin vähän. Sotavankeja alkoi palata vuonna 1722 Venäjältä. Varmastikin monet vangiksi joutuneet olivat sortuneet yli 10 vuoden pituisen vankeusajan aikana ja vain harvat palasivat. Palanneista on olemassa ainakin yksi erityinen luettelo, ja niistä on tietoja myös vuoden 1728 pääkatselmusrullassa sekä tuomiokirjoissa.

Maaherrat joutuivat huolehtimaan alueensa läpi kulkevista ja Uudenmaan läänin maaherranvirastossa on 10.3.1722 laadittu pitkä luettelo palanneista. Siinä mainitaan nimen, sotilasarvon ja kansallisuuden lisäksi myös mistä rykmentistä mies oli ja missä hän oli jäänyt vangiksi. Useimmat luettelossa olvista porilaisista olivat jääneet 1710 vangiksi joko Riiassa tai Viipurissa. Esimerkiksi Viipurissa vangiksi jäänyt Mikko Södermarck palasi vaimoineen. Mikko oli siis kaksikkaita ja oli ehkä mennyt naimisiin Venäjällä. Usealla muullakin miehellä oli palatessa mukanaan vaimo ja joillakin myös lapsia. Pultavassa vangiksi jääneitä ja takaisin palanneita tavallisia sotilaita Porin rykmentistä ei ole monta, mutta ainakin korpraali Yrjö Sparre ja sotilas? Tuomas Biörn pääsivät palaamaan. Alemmasta päälystöstä johdattaja (förare) Karl Johan Blofiehli oli vangittu 1709 Pultavassa ja pääsi palaamaan, samoin kersantti Simon Linman vaimon ja kahden lapsen kera, sekä furiiri Thomas Swärd vaimoineen. Vaikka porilaiset eivät joutuneet taisteluun osallistumaan Pälkäneen Kostianvirralla, heistä on silti jäänyt joku siellä vangiksi, koska palanneiden joukossa on Pälkäneellä 1713 vangittu rumpali Pekka Erkinpoika ja sotamies Juho Ugellfoth vaimon ja lapsen kera.¹³

Verrattaessa edellä mainittua luetteloa vuoden 1728 pääkatselmusrullasta saataviin tietoihin, niissä on monta nimeä, joita ei löydy toisesta luettelosta. Otettakoon jälkimmäisestä lähteestä esimerkkinä Majurin komppanian nro 56 (Apajapohjan ruotu) Matti Sipinpoika Haavisto. Hän palasi vankeudesta 1722 ja sai 4.3.1728 Tampereella pidetyssä värväystilaisuudessa eron ikänsä ja raihnautensa takia. Haavisto oli 50-vuotias, palvellut 22 vuotta ja haavoittunut oikeaan käteen. Palvelusvuosiin on laskettu mukaan vankeusaika, joten hän olisi tullut sotilaaksi ehkä vuonna 1706. Parempikuntoisena palasi Tarkelan ruodon nro 58 Heikki Rekonpoika Dynsck, joka 16.3.1721 ylennettiin korpraaliksi ja siirrettiin Vatialan ruotuun nro 23. Hän oli syntynyt Turun kaupungissa, 41-vuotias, palvellut 18 vuotta, naimisissa ja käsiyöntaitoinen eli räätäli. Palvelusvuosista päättäen hän tuli sotilaaksi 1710, mutta hän ei löydy vuoden 1712 rullista.¹⁴

Yksi erikoispiirre on vielä mainittava. Porin läänin asukkaat, jotka varustivat ruotua kohti vähintäänkin neljä miestä sotilaaksi, odottivat tietysti heidän aikanaan palaavan takaisin. Kuten edellä on kerrottu, niin vain rippeet palasivat, Oli

¹¹ GMR 12.11.1719, Klemetti kopiokokoelma PJR 3, mf 55029. Lewenhaupt m.t. s. 310. Yleiskuvan Armfeltin Norjan retkestä saa kirjasta Hornborg mt. s. 242-277.

¹² Matti J Kankaanpää (toim.) Suur-Ruoveden vanhimmat rippikirjat, Virrat 1983, s. 45, 62, 99, 151. Beckman oli syntynyt rippikirjan mukaan 1684 Uudellamaalla. On mahdollista, että eron saanut nro 38 Heikki Pekanpoika Weckman on sama kuin Keuruun rippikirjoissa 1730-luvulla mainittu vanha sotamies Heikki Weckman, joka asui perheineen Lahomässä; Matti J Kankaanpää (toim.): Keuruun vanhimmat rippikirjat, Keuruu 1987, s. 149.

¹³ VA 7022. Päälystön osalta on saatavissa tarkat tiedot, koska heillä oli virat, joihin liittyi palkkaus, ja palkoista oli tarkka kirjanpito.

¹⁴ VA Militaria PJR 167, mf 54944.

varmasti monta ruotua, johon ei palannut ketään. Mutta ruotujen yllätykseksi sodasta ”palasi” umpiruotsalaisia, länsigöötamaalaisia miehiä suuri joukko ruotujen ylläpidettäväksi ruotumiehinä. Sodan aikana oli perustettu monta ylimääräistä joukko-osastoa, jotka sodan päätyttyä lakkautettiin. Yksi näistä oli Länsi-Göötamaalainen kolmikasaratsurykmentti (Wästgöta tremänningsregemente till häst). Sodan päättymisen aikoihin syyskuussa 1721 se oli Gevlessä ja katselmuksen mukaan se oli täysilukuinen. 30.9. ne, joita ei vapautettu palveluksesta, siirrettiin Savon jalkaväkirykmenttiin ja Porin läänin jalkaväkirykmenttiin. Siis ratsumiehistä tehtiin jalkamiehiä. Porin rykmenttiin tuli ainakin 143 miestä täyttämään tyhjiä ruotuja. Kun tiedot ovat vuoden 1728 pääkatselmusrullasta, niin monet ”väsköötit”, joiksi heitä ainakin Ruoveden seuduilla kutsuttiin, olivat mahdollisesti jo poissa rullista. Kun monella siirretyistä oli perhe Ruotsissa ja suomenkielisten joukkoon asetettuina heillä varmasti oli sopeutumisvaikeuksia, niin on ymmärrettävää, että monet palasivat mahdollisimman pian takaisin Ruotsin puolelle. Mutta osa jäi ja toi Porin läänin pisanan ruotsalaista verta.¹⁵

Pohjansodan sotilaista kertovat lähteet

Esittelen lähdeyyppit siinä järjestyksessä kuin niitä yleensä kannattaa käydä läpi. Painotan lähteinä rullia ja tuomiokirjoja, koska oletan, että sukututkijat osaavat kirkonkirjoja käyttää, tuntevat niistä tehdyt luettelot, pystyvät selvittämään mitä kirjoja mistäkin pitäjästä milteenkin ajalta on, ja tietävät millä tavalla puutteellisia vanhimmat kirkonkirjat voivat olla. Vanhimmat historiakirjat ovat suhteellisen helppokäyttöisiä, koska niistä on olemassa SSS:n kopiokirjat ja koska aika paljon niitä löytyy Internetin kautta (Hiski). Vanhimpien rippikirjojen vaikeutena ovat paitsi usein niukat tiedot myös vaikeasti luettava käsiala ja suttuinen teksti.

Ohje, että sotilaiden tutkimus pitää aloittaa **kirkonkirjoista**, jos mahdollista, ei sovi suuren Pohjansodan aikaan, koska varsinkin rippikirjoja on vain poikkeustapauksessa. Niukkatietoisetkin rippikirjat ovat sikäli henkikirjoja antoisampia, että niissä ovat sekä sotilaat että heidän vaimonsa. Tämä pitää paikkansa varsinkin niiden miesten kohdalla, jotka olivat sodan alkaessa sotilaina. Sodan aikana saatettiin ottaa kaksikkaita, kolmikkaita ja täydennysmiehiä niin paljon ja nopeasti, ettei niistä tehty merkintöjä rippikirjoihin. Sodan jatkuessa varsinkin isonvihan aikana rippikirjojen pito tuli ylimalkaisemmaksi tai loppui kokonaan alkaen uudelleen vasta sodan jälkeen. Sodan jälkeisistäkin kirjoista voi olla hyötyä varsinkin kotiutuneiden miesten myöhempien vaiheitten osalta ja varsinkin syntymäaikojen osalta myös taannehtivasti.

Keuruu hyvä esimerkki vanhoista rippikirjoista, koska rippikirjoja on jo 1696 alkaen. Se ei ehkä ole tyypillinen vaan keskivertoa tarkempi ja antoisampi lähteenä. Sitä voi verrata esimerkiksi Kuoreveden kirjoihin, joita on 1698 alkaen. Ne eivät ole yhtä anotoisia lähteinä, mutta hyödyllisiä kuitenkin.¹⁶

Rippikirjojen hyvä puoli on se, että sotilaat ovat siinä merkittyinä perheasemastaan riippumatta. Jos heidät aikoo tavoittaa historiakirjoista, se edellyttää, että he ovat joko menneet naimisiin tai ovat jo naimisissa (lapsia syntyy tai kuolee, vaimo kuolee). Sodan aikana sotilaan itsensä kuolinmerkintää on turha hakea haudatuista, koska he eivät olleet kotiseudulla. Vanhojen eron saaneiden miesten kuolinaikoja voi kyllä etsiä historiakirjoista. Syntyneiden luetteloissa vaimojen tiedot voivat olla puutteellisia tai puuttua kokonaan, mutta kannattaa tutkia niiden kummiluettelot. Henkikirjoista voi selvittää vaimon etunimi, mutta vihittyjen luettelosta yleensä saa myös patronyymin ja kotipaikan.

Henkikirjat tai SAY

Henkikirjojen ja niiden pohjalta tehdyn Suomen asutuksen yleisluettelon hyöty sotilaiden tutkimuksen lähteinä vaihtelee jonkun verran maakunnittain. Henkikirjoista on hyötyä yhdessä muiden lähteiden kanssa. Sotilaat olivat henkirahan maksusta vapaita, mutta sotilaiden vaimot joutuivat henkirahaa maksamaan. Miehiä ei siten luetteloissa ole, mutta vaimot, esim. ”Sold. H: Maria” tai ”Knecht H: Anna”. Henkirjan rakenteen avulla selviää missä talossa vaimo asui.

Toinen tapa hyödyä henkikirjan tiedoista on tarkkailla talossa asuneita poikia, veljiä, vävyjä tai renkejä, miehiä, jotka ovat voineet joutua sotilaiksi. Jos kirkonkirjat puuttuvat, niin sotilaaksi otetun syntyperä saattaa selvittää näiden tietojen avulla. Alaikäisten ei pitänyt joutua sotilaiksi, joten henkikirjoissa sotilaiden pitäisi olla vielä sinä vuonna, kun heidät otettiin. Henkikirjahan kertoo tilanteen vuoden alussa. Jos mies puuttuu seuraavana tai seuraavina vuosina, voi epäillä sotilaaksi joutumista. Erityisesti sotilaaksi joutumista voi epäillä, jos nuori mies häviää henkikirjoista niin, että on esim. 1700 tai mutta ei enää seuraavina vuosina. Henkikirjat eivät valitettavasti ole säilyneet joka vuodelta. Puuttuvia vuosikertoja ovat 1703, 1705-08 ja koko isonvihan aika 1713 alkaen.

¹⁵ Ture Blomqvist: Transporten av manskap från fyra svenska regementen till Finland 1721, Historisk Tidskrift för Finland 1/1990, s. 85-95. Väsköötit eivät olleet suuren Pohjansodan aikaisia porilaisia, mutta heistä tuli sodan jälkeisen ajan porilaisia. Monella heistä oli monivuotinen sotilasura takanaan Ruotsissa.

¹⁶ Matti J Kankaanpää (toim.): Keuruun vanhimmat rippikirjat, Keuruu 1987, johdantoluku.

Pohjansodan aikana jopa isäntämiehiä otettiin sotilaiksi. Tämä näkyy henkikirjoissa siten, että isännän vaimo tulee talon haltijaksi ilman, että häntä sanotaan leskeksi. Vanhan Ruoveden talonhaltijaluetteloita laatiessani löysin useita tällaisia isäntiä.¹⁷

Pääkatselmusrullat

Pääkatselmusrullasta näkyy kerralla koko rykmentti tai ainakin pitäisi näkyä. Ilmeisesti kirjuri käytäntö kehittyi ruotujakolaitoksen myötä vasta asteittain sellaiseksi kuin se myöhemmin 1700-luvulla oli niin, että tiedot, joita pääkatselmusrullissa on, vaihtelevat. Ikätietoja, syntymäpaikkoja tai siviilisäätytietoja ei yleensä ole vanhimmissa rullissa. Porin rykmentistä on olemassa seuraavat hyvät kokonaiskatsaukset:

- Ennen sotaa täydellinen rulla v. 1685 on tehty vanhalla väenoton järjestelmällä.
- Sodan jälkeen vasta 1728, joka on varsinainen pääkatselmusrulla. Siitä näkyy myös ruoturasitus.
- Tällä välillä vain maalisi- ja joulukuussa 1712 (uusi varsinainen rykmentti).¹⁸
- kaksikkaista 1707 ja 1709.
- kolmikkaista 1705 ja 1706.¹⁹

Huomautus

- Kenttäarmeijan mukana olleista ei ole säilynyt rullia.
- Manttaalimiehistä ei ole tiedossa yhtään rullaa.
- Kaksikkaista ja kolmikkaista vain edellämainitut rullat.

Rullat

Ruotisin Sota-arkistossa (KrA) on lähdesarjana vanhempi ja uudempi sarja rullia. Rajavuotena on 1724. Vanhemmasta sarjasta ja Kansallisarkiston Militaria-kokoelmasta löytyy useita rullia, jotka täydentävät pääkatselmusrullia merkittävästi. Rullia tehtiin erityisistä syistä. Esimerkiksi luetteloihin komennusmiehiä, täydennysmiehiä (rekryter, alokkaita), miehiä, joille jaettiin varusteita tai palkkaa yms. Niille on tyypillistä se, että ne kertovat vain ja ainoastaan sen, mitä varten ne on laadittu.²⁰

Kaupungeissa, joissa oli suuria varuskuntia, on jo 1600-luvulla parhaimmillaan pidetty katselmus varuskunnan rykmenteissä joka kuukauden alussa. Näitä ”kuukausirullia” on Riiasta elokuun alusta vuonna 1700 huhtikuun alkuun vuonna 1702. Tärkein näistä rullista on ensimmäinen, joka on lähes pääkatselmusrullan veroinen. Siinä mainitaan kaikki ruodut ja tapahtumia on kirjattu miesten kohdalle aina huhtikuulta alkaen. Rulla kertoo selvästi ketkä sotaan ensimmäisinä lähtivät.

Militaria-kokoelmassa on vuosilta 1702-1707 useita katselmusrullia, parhaiten vuodelta 1702. Niihin sisältyy mm. luetteloita komennuskunnista ja täyttämättömistä (vacant) ruoduista. Luettelot täydentävät kenttäjoukkoihin komennettujen tietoja merkittävästi. Täyttämättömien ruotujen luettelo on käytännössä lista kuolinaikoja. Vuodelta 1702 on luetteloita, joissa on selvät sivunumerot ja luetteloita, joista sivunumerot puuttuvat. On selvästi havaittavissa, että niteitä on koottu irrallaan olleista papereista niin, että alkuperäisen niteen osia on joutunut sidottaessa erilleen.

Tuomiokirjat

Tuomiokirjat ovat sukututkijalle monipuolinen ja antoisa lähde, mutta kovin epäsystemaattinen. Tietyt talot ja henkilöt saattavat esiintyä melkein joka käräjillä kun taas toisista ei löydy mitään mainintaa. Tässä jokunen huomio sotilaiden tutkimuksen kannalta. Tuomiokirjoja ei ole isonvihan ajoita, ja on selvä ero asioiden sisällössä, onko asia käräjillä sodan kestäessä vai vasta sen jälkeen.

Tuomiokirjat ennen isoa vihaa: Taloja on autioitunut, koska isäntä on joutunut sotaan. Uusi asukas tarvitsi alkuun päästäkseen verohelpotuksia. Salavuoteusasiat ovat hyvin yleistä. Kun nuori mies vietiin äkisti sotakentille, seurustelu ei

¹⁷ Matti J Kankaanpää: Vanhan Ruoveden talonhaltijat, matrikkeli 1552-1809, Vanhan Ruoveden historia I:2 (liiteosa), Jyväskylä 1990, s. 220.

¹⁸ Rullat vuosilta 1716 ja 1719 kutsuvat itseään pääkatselmusrulliksi, mutta niissä on vain täytetyt ruodut, joiden osalta niiden tietosisältö on hyvä.

¹⁹ Vuodelta 1700 on yhden rullan katkelma, muutama sivu yhdestä kompaniasta, joista sivuista on osa repeillyt pois. En ole saanut selville mikä komppania on kyseessä, mutta mahdollisesti komppania, jossa oli miehiä Uudeltamaalta.

²⁰ Tähän ei tehdä tarkkaa luetteloa, koska ne löytyvät luetteloista: SVAR:n luettelot, Krigsarkivet, Serien Rullor -1723 Björneborgs läns infanteri regemente, ja Luettelo Suomen yleisarkistojen mikrofilmiä käyttökopioista, Valtionarkiston monistesarja 4, Helsinki 1982, sotilasasiakirjat.

ehtinyt johtaa avioliittoon, mutta lapsi saattoi syntyä. Kun sota kesti pitkään, niin kotona olleelle vaimolle saattoi sattua ”vahinko” ja syntyä lapsi, vaikka mies oli ollut sodassa. Nämä tietysti tutkittiin käräjillä tarkasti. Ruotusotilaan etuihin kuului pestiraha ja vuosipalkka, toisinaan myös sotilaan äidille oli luvattu esimerkiksi lehmä. Sodan aikana oli tavallista, että rahoista oli vain osa maksettu, ja omaiset halusivat saada etuuksista parannusta toimeentuloonsa. Tämänäyttypisiä asioita on sodan aikana lähes joka käräjällä muutama. Karkuruus oli tiettyinä sotavuosina ongelma. Kiinnisaaduista karkureista tehtiin joskus käräjillä tutkinta muita viranomaistahoja varten. Joskus nimismies on liittännyt pöytäkirjaan luettelota vangeista, jotka on hänen piirinsä kautta kuljetettu eteenpäin.

Tuomiokirjat ison vihan jälkeen: Salavuoteusasioita on esillä, mutta ne ovat sitä harvinaisempia mitä kauemmas taakse sota jää. Uutena ryhmänä tulevat ”väskööttien” naisasiat 1720-luvulla, koska monen perhe oli jäänyt Ruotsiin. Perintökysymykset tulivat rauhan oloissa ajankohtaisiksi ja talojen asumisoikeuksista riideltiin. Sotilaiden lapset katsoivat joskus olevansa oikeutettuja taloon, jos heidän isänsä oli ennen sotaan lähtöä ollut isäntä. Isän sotaanlähtövuosi voi olla maianittuna, mutta muutoin näissä jutuissa ei itse sotilasurasta saa lisätietoja, kylläkin sukulaissuhteista. Rästit, joista edellisessä kappaleessa mainittiin, vaativat monta kertaa siitäkin syystä käräjillä selvitylä, että henkilöiden vaihtumisen takia ei enää tarkasti tiedetty mitä oli aikanaan sovittu ja maksettu.

Huomattakoon, että tuomiokirjoista on suuri apu sukulaissuhteiden ja ”kotirintaman” olosuhteiden selvittämisessä. Miesten ollessa sodassa käräjillä saattoi olla hänen puolestaan vaimo tai äiti. Moni sotilas oli lähtiessään jättänyt tavaroita isännälle säilytykseen ja sukulaiset hakivat niitä miehen kuoltua käräjöimällä. Pohjansodan aikaisia perintökysymyksiä ja saatavia saatettiin käsitellä käräjillä vielä 1730-luvulla.

Tuomiokirjoista näkee myös, mitä ilmaisua aikalaiset sodasta käyttivät. Nimitykset suuri Pohjansota ja isoviha ovat myöhäissyntyisiä, syntyneet luultavasti historiankirjoittajien toimesta 1800-luvulla. Isosta vihasta käytettiin ilmaisua ”ryska öfverväldets tid” (venäläisten ylivallan aika) ja Pohjansodan alkuvuosista ilmaisua ”före ryssarna kom i landet” (ennenkuin venäläiset tulivat maahan). Huomattakoon tässä yhteydessä myös, että rullissa kotiseudusta käytettiin ilmaisua ”i landet”, jos mies oli kotona eikä komppaniassa.

Muita ?

Mahdollisesti ja toivottavasti löytyy myös muita lähteitä. Tekee mieli kysyä, eikö venäläisillä ole mitään arkistoja Pohjansodan tai isonvihan ajoilta Suomesta. Toisaalta läänintileissä on myös sotilaisiin liittyviä luetteloita ja tositteita, mutta missä määrin niitä on Pohjansodan ajoilta, on tutkimatta. Ne ovat hyvin tilannekohtaisia, ja voisi kannattaa tutkia nimenomaan varuskunta-alueiden tilejä.

Huomioita

Lisänimet

Pohjansodan alkaessa Länsi-Suomessa yleisen käytännön mukaisesti miehillä on pääsääntöisesti kotipaikkaan liittyvä lisänimi, kylän nimi tai talon nimi tai niistä muotoiltu nimi (Pääskylä > Pääskynen). Jos henkilö oli sukunimellistä sukua, niin silloin sukunimi näkyy myös rullissa (harvinaista paitsi päällystön kohdalla tämä on tietysti sääntönä). Voidaan kyllä epäillä, että Euran komppanian nro 102 Johan Hästskoo ei komeasta lisänimestään huolimatta voi olla samannimistä aatelissukua. Mutta onko majurin komppanian Yrjö Swarthafrä saattoi kuulunut Svarthafran eli Mustakauran sukuun, ei ole tiedossa.²¹ Vierasperäiset sotilasnimet tulivat käyttöön sodan aikana astettain. Säännöllisiä ne ovat jo 1710, joten 1712 vuoden pääkatselmusrullista ei löydy enään kotipaikasta kertovaa lisänimeä. Vanha nimi väännetään, esim. Sammi > Sambi tai Tapio > Tapto.

Ruotunumerot

Sotilasruodut olivat numeroituja jo sodan alussa v. 1700, ja olivat pysyviä. Ilmeisesti numerointi on peräsiin ruotujakolaitokseen siirtymisen ajalta (1694). Muutamissa rullissa on kaksi sarjaa numeroita: 1) numero ruodussa ja 2) numero komppaniassa. Komppaniassa miehet voitiin laittaa eri järjestykseen kuin kotona. Riiaassa 1700-02 tehdyissä

²¹ Svarthafrä on nimismiessuku Kangasalta eikä ole aatelissuku. Rafael Sumelius: Släkten Svarthafrä, Genos 1966: 96-103, ei tunne Yrjö Svarthafrä, mutta selvitys lienee jonkun verran puutteellinen. Tuntuu oudolta, että sotilas olisi saanut paikkakunnan nimismiehen nimen ellei hän ollut jollakin tavalla tälle sukua.

kuukausirullissa on vain jälkimmäinen numero. Miesten komppanianumerot tulevat sitä pienemmiksi mitä vähemmän miehiä komppaniassa oli. Ruotunumeron avulla voidaan usein jäljittää, mistä ruodusta korpraali on ylennetty.

Rullien huomautukset

Perusteellisimmat tiedot ovat pääkatselmusrullissa. Vuoden 1712 pääkatselmusrullissa on tieto pestausajasta ja varusteet hyvin yksityiskohtaisesti. Ikä- ja palvelusaikatietoja ei yleensä ole mainittu ennen kuin 1728 pääkatselmusrullassa. Tavallisessa rullassa on sen hetkinen tilanne ja huomautuksena saattaa olla:

Läsnäolo (presens, V-muotoinen ruksi tai ei erityistä huomautusta)

Onko sairaana (siuk, joskus jopa sairastumispäivä).

Kuollut edellisen rullan laatimisen jälkeen (päiväys ja joskus paikka ja syy).

Karkuruus (rymd, förrymbd, päiväys ja joskus mistä).

Ylennys (avancerad, avangerad, päiväys ja mihin, yleensä korpraaliksi).

Komennukset (commenderat till armen, till citadellet, till Finland, tms.)

Palveluksesta vapauttaminen, eron saanti (afsked, yleensä myös päiväys)

Kymmenen sotilasta

Otetaan esimerkkejä yksittäisistä sotilasta suuren Pohjansodan aikana, jotta kaikki vähän tunnetun sodan sotilaat eivät jäisi ”tuntemattomiksi sotilaksi” tai pelkäsi nimeksi jossakin rullassa. Tässä 10 miehen valikoimassa on pyritty löytämään erilaisia kohtaloita ja että esimerkit kattaisivat koko sota-ajan.

Lauri Rasmuksenpoika

Lauri löytyy Rullista jo 1685 (ks. liite 1): Hän lienee syntynyt 1660-luvun alussa, asui ainakin 1681 vaiheilla Jämsän Honkalan kylässä, josta ruodutuksessa otettu Keuruun Suolahden Mannisen isäntä Juho Heikinpoika palkkasi hänet sijaisekseen. Hän on kesällä 1685 komennettuna Narvaan.

Tuomiokirjatietojen v. 1694 mukaan Lauri oli Narvassa naimisissa. Vaimo Kaarina Juhontyttären isä oli ollut kaupunginvartija. Lauri sanoo kirjoittaneensa vaimolleen kolmasta, mutta ei ollut saanut vastausta. Lauri ei tiennyt, onko vaimo vielä elossa, mutta kun hänet kotiutettiin 8 vuotta aikaisemmin, vaimo ei halunnut tulla mukaan. Kaupungissa koko ikänsä asunut ei ehkä olisi sopeutunut emännöimään pientä torppaa kaukana kotoa Keuruun syrjäisimmillä seuduilla. Lauria syytettiin salavuoteudesta Kerttu Tuomaantyttären Kangasmanisesta kanssa. Vuotta myöhemmin talvikäräjillä 1695 Lauri kärsi näiden ”naisjuttujensa” takia rangaistuksena käräjäpaikalla kujanjuoksun. Kertun kanssa Lauri ei kuitenkaan avioitunut. Laurin osalta asia päättyi kujanjuoksuun, mutta Kertun osalta asia oli vielä kesken syyskäräjien 1697 aikoihin, jolloin todetaan, että Kerttu Tuomaantytär on karannut Hämeeseen. Keuruun rippikirjoista on pääteltävissä, että Lauri on vuodesta 1698 alkaen naimisissa Vappu Markuntyttären kanssa. He asuivat ensin Rämälän talossa itsellisinä, josta he muuttivat v. 1700 isäntäväeksi Korkealehdon taloon.²²

Heti, kun Lauri oli Korkealehtoon (Korkialehto) muuttanut, tuli lähtö sotaan. Tuomiokirjojen mukaan oli hän oli v. 1700 Korkealehdon isäntä, jolloin marssi Riikaan. Ellei sotaa olisi tullut, Laurista olisi tullut talollinen. Keuruun vanhimmissa rippikirjoissa Korkialehdon autiotalossa asuu vaimo ja kolme lasta ainakin vielä 1706. Lauri on ilman lisänimeä. Sodan jälkeen vielä elossa Multialla, mutta lisänimellä Manninen, ja kuoli Väisälän talossa 1736. Lisänimi Manninen on myös vuoden 1698 vaiheilla rippikirjoissa. Se on selitettävissä johtuvaksi ruotuisännän talonnimestä.²³

Lauri oli yksi niistä miehistä, jotka marssivat Messukylästä Viipurin kautta Riikaan. Riiaassa tehdyistä kuukausirullista hän löytyy Lauri Honkilana (Hångila). Hän sairastui jo elokuussa 1700, oli sairaana koko seuraavan syksyn ja talven. Vasta 1.5.1701 tehdyssä rullassa hänet on merkitty palveluskelpoiseksi ja joitui sittemmin osallistumaan sotatoimiin. Lauri oli sitkeä mies. Hänet komennettiin ehkä v. 1703 kenttäjoukkoihin ja hänet oli ilmoitettu kaatuneeksi Trentenbergin luona 2.8.1703, mutta hän palasikin joulukuussa komppaniaansa. Sitkeys palkittiin

²² Ruoveden ja Keuruun talvikäräjät 5-7.3.1694 (KO a 14: 78), kesäkäräjät 8-9.7.1695 (KO a 15: 297v-298v) ja syyskäräjät 22-23.9.1697 (KO a 17: 400v). Syyskäräjillä 24-25.9.1694 (KO a 14: 413-v) todetaan, että tuomiokapitulin välityksellä on oltu yhteydessä rykmentinpastori Johan Forseniukseen Narvassa, joka todisti, että Narvaan jäänyt vaimo Kaarina Juhontytär oli synnyttänyt neljä vuotta sitten huoralapsen ja muuttanut Tarton piirikuntaan (Dopske gebietet). Kankaanpää: Keuruun vanhimmat rippikirjat, s. 23, 25.

²³ Kankaanpää: Keuruun vanhimmat rippikirjat, s. 70, 125, 131, 146.

ylennyksellä korpraaliksi 5.6.1705. On mahdollista, että Lauri osallistui Gemauerhofin taisteluun 15.7.1705 jossa Lewenhaupt löi venäläiset.²⁴

Lauria ei ilmeisesti ikänsä takia komennettu Riiasta kenttäjoukkoihin 1708, vaan hän oli siellä vuoteen 1710, jolloin hän onnistui välttämään vankeuden ja toi mukanaan Suomeen musketin, pistimen, ammustaskun ja miekan. Maaliskuun 1712 pääkatselmusrullassa hän on Valkealahden ruodussa nro 23 (rykmentin puiteissa nro 920) toinen korpraali Lauri Erasmuksenpoika Stadigh. Hänelle on nyt annettu tyypillinen sotilasnimi. Sarkavaatetus on täydellinen säämiskäröijyineen ja housuineen sekä tilpehööreineen käyttökelpoinen. Silloin Lauri pyysi palveluksesta eroa ja elatusta sotamieshuoneelta (krigsmanshuset) pitkän palveluksensa takia. Todetaan, että hän oli vanha sotilas, palvelut yli 30 vuotta, jona aikana molemmat jalat olivat murtuneet, eikä hän pystynyt enään palvelukseen. Hän oli ollut vankina Birsensissä, jonka täytyy viitata edellämainittuihin tapahtumiin vuonna 1703.²⁵

Lauri palasi eron saaneena sotilaana Keuruulle. Hänet haudattiin Keuruulla 4.4.1736 keskelle silloista kirkkoa 70-vuotiaana. Vaimo Vappu Markuntytär haudattiin 26.4.1736 noin 70-vuotiaana ”nederst i kyrkian”. Keskelle kirkkoa hautaamista voidaan pitää kunniamerkin veroisena huomionosoituksena.²⁶

Kolmikas mies Simo Yrjönpoika Partolasta

Simo Yrjönpoika ei löydy rullista. Henkikirjoista voi v. 1700 yrittää etsiä sopivaa, koska tiedetään, missä hän asui. Pirkkalan ja Messukylän kesäkäräjillä 1701 nimismies syytti Kaarina Pentintytärtä Topparin kylästä salavuoteudesta. Kaarina oli tuomittu ensi kerran jo 12 vuotta aiemmin Mikko Lukkilan kanssa salavuoteudesta. Nyt syntyneen lapsen isäksi väitetään naimatonta talokasta Simo Yrjönpoikaa Partolasta. Salavuoteus olisi sattunut kaksi viikkoa ennen edellisen vuoden jaakonpäivää, kun Kaarina palveli Simon naapurin luona. Simo on sittemmin marssinut kolmikas mieheksi ja kuuluu sittemmin kuolleen. Rullien puuttuessa voidaan vain arvella, että Simo oli yksi niistä kolmikkaista, jotka kaatuivat Narvan taistelussa.²⁷

Juho Joosepinpoika Tapio eli Tapto

Hän oli kaksikasmies, joka otettiin sotilaaksi jo vuonna 1700. Tapio-nimi viittaa Ruoveden Tapionkylän Tapion taloon. Siellä oli 1667-1708 isäntänä Jooseppi Matinpoika, joka voisi olla Juhon isä.²⁸

Juholla oli sodassa onnea mukana, sillä hän löytyy krenatöörinä kaksikasmien rullissa 1.11.1707 ja 10.12.1709 Viipurissa. Viipurissa hän jäi muiden kaksikkaiden mukana vangiksi seuraavana kesänä, mutta hän karkasi Retusaarelta ja tuli rykmenttiin 7.10.1711. Uudessa Porin rykmentissä hän on lisänimellä Tapto Tapion ruodussa nro 93 (rykmentin puiteissa nro 999). Maaliskuussa 1712 pidetyn katselmuksen aikaan hän oli komennuksella Pietari Longströmin mukana.²⁹

Pääkatselmusrullan vuodelta 1728 mukaan Juho Tapto karkasi vuonna 1713, palasi riveihin 2.12.1721 ja sai eron 14.10.1725 palvelukseen kelpaamattomana. Hän olisi siten ollut mukana vielä Pälkäneellä, mutta ei enää Napuessa. Juho löytyy perheellisenä Ruoveden vanhimmissa rippikirjoista, joiden mukaan hän syntyi 1679. Hän asui 1720-luvulta alkaen vuoteen 1749 Pohjaslahden Vehkakoskella myllärinä ja itsellisenä, sittemmin appena Tapiotaipaleen talossa ja kuoli 80-vuotiaana 2.2.1759. Hänen vaimonsa oli (vihitty Ruovesi 29.3.1711) Vappu Juhontytär Pohjaslahdelta. Pohjaslahden kylässä he näyttävät asuneen jo 1714 alkaen. Vapun äiti oli Riitta Antintytär, joka kuoli 70-vuotiaana

²⁴ KrA Rullor 1700 vol. 4-7, 1701 vol. 2-6, ei sivunumeroita; Likvidationer, Stora nordiska kriget, nro 173 (mikrok. K06610), VA PJR Militar 187, katselmusrulla marrask. 1703 (mf 55019), Specification på dhem som af Högwelborne H: Öfverstens Stackelbergs Björneborgs lähns Infanterie Regemente sedan ock med månaden Augusto till underskrefne dato døde blifwit, Nembl:n ... 48: 49 Lars Hångila slagen d: 2 Aug: wid Trentenberg, men igenkommen in Decemb: Trentenberg on sen verran pieni taistelu, ettei Ulf Sundbergin kirja (ks. viite 1) sitä tunne. Sen täytyy sijaita Riian suunnalla. Keväällä 1703 lukumääräisesti ylivoimaiset venäläiset valtasivat Inkerinmaan ja aloittivat Pietarin rakentamisen, hävittivät kesällä perusteellisesti koko Liivinmaan. Puolustajat joutuivat vetäytymään suurten kaupunkien muurien suojiin. — Luettelo täyttämättömistä ruoduista 4.11.1705 (VA Militaria PJR 175, mf. 54978).

²⁵ KrA GMR Björneborgs läns infanteri regemente 12.3.1712, mikrok. K05478 4/8.

²⁶ Keuruun haudattujen luettelot 1731-50, mf UK 395. Keuruun rippikirjojen mukaan Laurilla oli kolme poikaa: Yrjö, joka oli vanhin, Tuomas s. 27.9.1706, joka on vuodesta 1734 Keuruulla Väisälän talon isäntä, ja Erkki s. 17.5.1714, k. Karhumäen talossa 1754. Tuomaan syntymäajasta päätellen Lauri on päässyt sodan kestäessä ainakin yhden kerran kotilomalle, ollut ehkä noutamassa uusia alokkaita. Ei ehkä ole sattuma, että korpraaliksi ylentäminen sattui samana vuonna. Vuosi 1706 oli Baltian sotanäyttämöllä sodan yksi rauhallisimmista vuosista.

²⁷ VA Ylä-Satakunta KO a 20: 303, mf ES 1971. Kirsti Arajarvi: Messukylän historia, Tampere 1954, liitteinä olevien kantatilojen isäntäluetteloiden mukaan (s. 706) Partola sijaitisi Palon kylässä eikä se tunne ketään isäntänä talossa vuosina 1699-1722.

²⁸ Tapion talossa on Jooseppi-niminen isäntä, mutta Juho-nimistä poikaa siellä ei ole henkikirjoitettu 1698-1700. On mahdollista, että Juho ei tullutkaan kaksikkaaksi siihen ruotuun, jossa Tapio oli mukana, koska Tapion, Ruhalan, Hakokannon, Vilppulan ja Melasen talojen ylläpitämässä kaksikasruodussa on v. 1705 Yrjö Matinpoika, jonka äiti oli Anna Martintytär Tapiosta (KO a 27: 631-v, mf ES 1974).

²⁹ KrA Rullor 1707 vol. 4 ja 1709 vol. 2, von Schlippenbachin komppania, GMR Björneborgs läns infanteri regemente 1712, mikrok. K05478 4/8 ja 6/8.

vävyensä luona Vehkakoskella 21.12.1729. Juholla oli neljä lasta: Maria kastettu 11.5.1712, Kirsti kastettu 18.7.1714, Erkki kastettu 6.5.1716 ja Liisa s. 31.5.1719. Näistä Maria-tytär oli emäntänä Tapiotaipaleessa.³⁰

Juho Paavonpoika Sammi eli Sambo

Kyrön komppanian Rakennuskosken ruodussa nro 37 (rykmentin puitteissa nro 550) ruodussa on vuoden 1728 pääkatselmusrullassa Juho Sambo. Rulla kertoo hänestä seuraavaa: Vanhasta varsinaisesta rykmentistä, jäi vangiksi Lesnajassa, palasi lokakuussa sotavankeudesta 1722 komppaniaan ja sai 27.9.1727 eron. Huomautuksissa on, että hänellä oli vikaa oikeassa silmässä, vasen silmä oli poissa, oli haavoittunut molempien olkapäitensä läpi, palvellut 17 vuotta ja oli 70 vuotta vanha.³¹

Ruodun ensimmäinen sotaan lähtenyt mies Mikko Sammi kuoli tautiin Riassa 23.12.1700. Risto-niminen seuraaja tuli kesällä 1703, sai lisänimen Sambi ja kuoli tautiin Riassa 20.5.1705. Täydennysmies Juho Paavonpoika Rakennuskoskelta tuli ruotuun marraskuussa 1706. Vuotta myöhemmin hän on nimellä Juho Sammi niiden joukossa, jotka komennettiin kenttäarmeijaan ja Lewenhauptin joukkoihin.

Edellä mainittu Juhon palvelusvuosien määrä pitäisi, jos vankeusaika lasketaan mukaan olla 21 eikä 17.

Pietari Heikinpoika Hallia

Kyrön ja Ikaalisten talvikäräjillä 1703 tutkitaan Pietari Heikinpoikaa karkurina:

Pietari oli kolmikas, joka ulosmarssi joulukuussa 1700 kapteeni Otto Vilhelm Tackelbergin komppaniassa, mutta saavuttuaan Tarttoon (Dorpt) hän karkasi sieltä toukokuussa 1701, tuli Pertunmessun aikoihin vaimonsa luo Kartun kylässä, ilmoittautui itse sieltä ”wid en Stemning uthj Ikalis by” lokakuussa luvaten palata.

Pietari meni Turkuun ja sieltä usean muun palaavan karkurin ryhmässä kohti rykmenttiä, ”blifwit affärdat med frij Skiutz Länsman ifrån Länsman åth Regementet”. Jonkin matkaa Viipurin toisella puolella 1702 uudenvuodenpäivänä hän karkasi uudelleen ja tuli Paavalinmessun aikoihin vaimonsa luo. Sieltä nimismies pidätti hänet maaliskuussa ja lähetti nimismieskyydillä Turkuun kohti. Pietari karkasi sotamies Antti Huikan kanssa Huittisten ja Loimaan nimismiestalojen välillä. Vartijoina olleet kaksi loimaalaista talollista saivat isot sakot. Pitkäperjantaina he tulivat kotiseuduilleen. Huikka pidätettiin jo elokuussa, mutta Pietari piileskeli metsässä, ja vasta joulukuussa yksi talollinen otti hänet kiinni. Kolme ruotuisäntää takasi, että Pietari menee Turkuun vapaaehtoisesti, jolloin nimismies päästi Pietarin vapaaksi. Hän oli aikanaan vuonna 1700 vannonut sotilasvalan. Hänet oli pestattu sotilaaksi sadonkorjuuaikana, jolloin hän oli saanut pestirahana (stedzla) 9 kuparitaalaria ja sai palkkana (lega) 150 taalaria.

Ratkaisu siirrettiin hovioikeudelle. Pietari ei löydy myöhemmistä rullista. Oletettavasti hänelle annettiin kuolemantuomio, mutta eri asia on, pantiinko tuomio toimeen. Rullistakin löytyy esimerkkejä kuolemaan tuomituista karkureista, jotka oli palautettu komppaniaansa ja joita pidettiin pitkiä aikoja arestissa.³²

Matti Ristonpoika

Oriveden talvikäräjillä 1703 nimismies syytti piika Maria Heikintytärtä Lyytikälästä, koska tämä oli synnyttänyt ennen Matinmessua aviottoman poikalapsen. Maria sanoo isäksi Matti Ristonpoikaa, joka on naimaton ja on edellisenä kesänä alokkaitten mukana mennyt sotilaaksi. Sitä ennen he olivat molemmat palvelleet Lyytikälässä.³³

Matti oli siis täydennysmies. Täydennysmiehistä on luettelo, mutta siinä ei ole patronymejä eikä kukaan ole lisänimellä Lyytikälä, ja Matti taas on yksi tavallisimmista etunimistä. Lyytikälän talot ylläpitivät Majurin komppanian ruotua nro 128. Tuohon ruotuun ei tullut uutta alokasta kesällä 1702, mutta hän voisi olla jompi kumpi Matti-nimisistä rengeistä: ruodun 31 Matti Mäyränpesä tai ruodun 100 Matti Terva. Kumpaakaan näistä en ole tavoittanut myöhemmistä rullista.³⁴

³⁰ VA Militaria PJR 167, pääkatselmus 26.8.1728, mf. 54944, Internet HISKI-tiedosto, Ruovesi, Matti J Kankaanpää (toim.): Suur-Ruoveden vanhimmat rippikirjat, Virrat 1983, s. 62, 92, 161.

³¹ VA Militaria PJR 167, pääkatselmus 26.8.1728, mf. 54944. Valmis käsikirjoitus Ala-Honkajoen ruotusotamiehistä (Kankaanpään pitäjässä), joka ilmestyy Ala-Honkajoen kyläkirjassa ja joka julkaistaan myös Internetissä Ala-Honkajoen kylän kotisivulla.

³² VA Ylä-Satakunta KO a 23: 89v-94. Esimerkkeinä kiinnisaaduista karkureista löytyy Krister Hornin (Ruoveden) komppanian Heikki Orava, Pekka Lankkua ja Yrjö Suojärvi, jotka ovat Riassa 1.2.1701 arestissa ja ”if:n lijfwet dömde”. Yrjö Suojärvi kuoli jo 1.2.1701 ilmeisesti tautiin, muut ovat arestissa vielä 1.3. ja 1.4. sairaina sekä 1.5. terveenä rivissä. He ilmeisesti saivat karkuruutensa sovitettua arestilla. Moninkertainen karkuruus oli tietysti paljon vakavampi asia.

³³ VA Ylä-Satakunta KO a 23: 148-149.

³⁴ VA Militaria PJR 187: 119-121, mf 55019.

Matti Erkinpoika Vehoniemi

Kangasalan kesäkäräjillä 1724 piika Maria Matintytär Messukylästä vaatii Vehoniemessä olevaa Hallilan puolikasta taloa. Marian isä Matti Erkinpoika oli 1700 joutunut kaksikkaaksi, jonka jälkeen äiti Vappu Matintytär asui taloa 6 vuotta kuolemaansa asti. Taloa nyt asuva Yrjö sai siihen sijoituksen vuonna 1708. Matti Erkinpoika kuoli luultavasti ennen v. 1707, koska ei löydy rullista, luultavasti jo aikaisemmin.³⁵

Isäntäluetteloiden mukaan Matti Erkinpoika oli isäntä puolikkaassa Hallilaa 1694-1700, jonka leski oli Vappu. Talo jäi autioksi ja liitettiin mahdollisesti myöhemmin toiseen puolikkaaseen.³⁶

Sipi Kollman

Sipi Kollman oli syntyisin Kolhon talosta v. 1655 ja toimi Keuruun pitäjänkirjurina. Pitäjänhistoria kirjoittaa, että moninkertainen sotilaskarkuri Multian Vehkoon Juhana Heikinpoika tuomittiin 1703 hirtettäväksi, mutta tuomiota ei toimeenpantu. Sama mies oli pitäjänkirjuri Sipi Kolmanilta v. 1706 saamiensa väärin todistusten turvin karkumatkalla vielä v. 1708. Kollman sai sakkoja väärästä todistuksesta, menetti virkansa ja määrättiin sotamieheksi 1708.³⁷

Sipi (Sigfred) Kollman on kaksikkaana katselmuksessa joulukuussa 1709 Viipurissa, mutta sairaana. Hänet lähetettiin sieltä sairaitten mukana ennen piirityksen alkua pois ja on heinäkuussa 1710 sairaitten vartijana Turussa. Samaan aikaan muu rykmentti oli Kymijoella. Sipistä tuli uudelleen perustetun Porin jalkaväkirykmentin sotilas. Maaliskuun 1712 rullassa hän on Multian ruodussa nro 43 (rykmentin puiteissa nro 940) ja hänen sanotaan saaneen vanhuuden ja palveluskelvottomuuden takia eron. Ruotu oli jo 22.8.1711 hankkinut tilalle uuden miehen Yrjö Yrjönpojan, joka sai sama lisänimen kuin edeltäjä Kohlman.³⁸

Simo Jaakonpoika Drake

Everstiluuhtnantin komppanian tyrvääläisessä ruodussa nro 100 (rykmentissä nro 356) on vuoden 1712 alokas Simo Jaakonpoika Drake, joka tuli ilmeisesti saman vuoden kesällä. Hän kuoli 1.9.1712 luultavasti tautiin. Rulla kertoo, että hän ei ollut vielä saanut kruunulta kivääriä, mutta hattu sarkavaatteet ”tilpehööreineen” ovat komppaniassa säilytyksessä, ja toimitetaan ruodulle. Mies lähti kotoaan kesällä, takaisin tuli vähän viivästyneenä paketti vaatteita, eikä mies ehtinyt edes rintamalle.³⁹

Matti Heikinpoika Spiut

Vuoden 1719 pääkatselmusrullassa on Ruoveden komppaniassa 17 rivimiestä. Näistä 7 jäi tuntureille, kaksi kuoli tauteihin, kaksi karkasi ja loput saivat eron. Kurun Karjulan ruodun nro 104 (rykmentissä nro 1001) mies Matti Heikinpoika Spiut jäi tuntureille koko varustuksensa kanssa, joista musketti ja miekka olivat olleet uusia, kelvottomien tilalle vaihdettuja.⁴⁰

Vuoden 1712 rullat kertovat Matti Heikinpojan olleen vuoden 1711 alokkaita. Kuitenkin hänelle oli jaettu varusteita Turussa jo 14.11.1710, jotka (kuten koko muu silloinen Porin rykmentti) piti luovuttaa 1.7.1711 Uudenmaan rykmentille. Uudet aseet jaettiin tilalle 24.10.1711 Kymin pitäjässä. Maaliskuussa 1712 hän oli yksi kapteeni Longströmin sissijoukkoihin komennetuista. Ehkä jotakin kuvaa siitä miltä miehet näyttivät, antaa rullan kertomus hänen varusteistaan: kruunu oli antanut musketin. Ruodulta hän oli saanut vaatetuksen: ”äger fullkom. wallmars beklädning, sampt sämisk tröja och Byxor, som ännu Kunna brukas, har och alt öfrigit tillbehör.” Vaatteet olivat sarkaa, röjy ja housut nahasta (säämiskää). Maaliskuussa ne olivat vielä käyttökelpoisia, mutta joulukuussa vanhoja ja loppuunkuluneita. Joulukuussa mainitaan tarkemmin sotilasvarustus: flint musquet, bajonet och gl. wärja af Cronan,

³⁵ VA Ylä-Satakunta nn 33: 187-v.

³⁶ Längelmäveden seudun historia II, Kangasalan historia II, Hämeenlinna 1954, s. 302.

³⁷ Pentti J Voipio: Kekkaset Suomen asuttajina, Suomen Sukututkimusseuran julk. 47, Pieksämäki 1994, s. 403; Mauno Jokipii: Vanhan Ruoveden historia I, 2. painos Jyväskylä 1989, s. 424.

³⁸ KrA Rullor 1709 vol. 2, von Schlippenbachin komppania, Rullor 1710 vol. 10 ja GMR Björneborgs läns infanteri regemente 12.3.1712.

³⁹ KrA GMR Björneborgs läns infanteri regemente 1.12.1712, mikrok. K05478 6/8.

⁴⁰ VA Klemetti kopiokokoelma PJR 3, mf 55029.

97. Pihlala - Johan Gustafson Yrjöpoika	Spjut 1717 w undger la Montevisingen.	13, und sig/infanteri iijpaled 2. 17 Jan 1717 - Compagniet, 8. 2. 1717/18. Honnild sig finellon
104 Parjuna - Matti Grönroosin Yrjöpoika	Worsden Guarant matt	uus sig finellon 2. 17 Jan 1717 - Honnild sig finellon 8. 2. 1717/18. Honnild sig finellon

ammunitions taska, geheng och Cardon rem utgiort af landet. Kruunu oli antanut musketin, pistimen ja vanhan miekan, ruotu panostaskun, olkavyön ja karduunaremmen. Hattu kuului myös vaateparteen.⁴¹

On todennäköistä, että hän Matti Spjut osallistui Napuen taisteluun helmikuussa 1714, jossa Ruoveden komppaniaa johti luutnantti Paul Johan Norberg. Juuri Norberg kuului niihin, jotka onnistuivat taistelun loppuvaiheessa muutaman miehensä kanssa murtautumaan venäläisten saarroksista. Spjut on 1716 mukana katselmuksessa Ruotsin puolella ja osallistui 1718 Norjan retkeen kuten yllä on jo kerrottu. Edellinen kertoo, että hän oli 32-vuotias, naimaton ja syntynyt Ruoveden pitäjässä. Ikäilmoitus tuottaa syntymävuodeksi 1684.⁴²

Matti Heikinpojan vanhemmat ovat selvitetävissä. Hän oli Virtain Vaskivedeltä, Keihäslahden kylän (huom. spjut = keihäs) Nojosen talosta. Isä oli talollinen Heikki Heikinpoika Nojonen ja äiti tämän vaimo Vappu Tuomaantytär. Matti on henkikirjoissa poikana ensimmäisen kerran v. 1701 ja viimeisen kerran v. 1710. Vuonna 1709 hänet on merkitty jopa isännäksi.⁴³

Liitteet

Liite 1

Luettelo niistä Ruoveden komppanian ruovesiläisistä ruotusotilaista 4.8.1700 katselmusrullassa, jotka olivat sotilaita jo 17.6.1685 tehdyssä katselmusrullassa. Alussa oleva numero on ruotunumero v. 1700. Lähteet: KrA Rullor 1685 vol. 15: 380-387; 1700 vol. 4: Krister Hornin komppania, ei sivunumeroita.

Nro 34 Esko Häkkinen, jonka 1682 ruodutettu Erkki Yrjöpoika Keuruun Suolahdelta palkkasi sijaisekseen.

Nro 49 Lauri Honkila, Lauri Rasmuksenpoika, 1681 ruodutettu Juho Heikinpoika Keuruun Suolahdelta palkkasi hänet sijaisekseen Jämsän Honkalan kylästä. Lauri oli komennettuna katselmuksen 17.6.1685 aikoihin Narvaan.

Nro 45 Mikko Pihlajavesi, tuli sotilaaksi 1679 ruodutetun isänsä Eskon puolesta.

Nro 47 Sipi Kömi, mahdollisesti sama kuin Sipi Juhonpoika Liesjärveltä, jonka 1681 ruodutettu Pihlajaveden Kömin isäntä Lauri Eskonpoika palkkasi sijaisekseen.

Nro 54 Matti Suni, Yrjöpoika, jonka 1679 ruodutettu Tuomas Yrjöpoika Ähtäristä palkkasi sijaisekseen.

Nro 58 Perttu Tiainen, Mikonpoika, jonka 1681 ruodutettu Olavi Erkinpoika Hankavedeltä palkkasi sijaisekseen.

Nro 64 Yrjö Rauta, Olavinpoika Rautavedeltä, josta tuli sotilas 1684 ruoduteteun veljensä Erkin puolesta.

Nro 66 Jaakko Virrat (Wirdois), mahdollisesti Jaakko Joosepinpoika (Ylöjärven) Keijärveltä, jonka 1682 ruodutettu Hannu Heikinpoika Virroilta palkkasi sijaisekseen.

Nro 67 Matti Haapasalmi, Heikinpoika, joka ruodutettiin sotilaaksi v. 1681.

Nro 78 Erkki Visu, Heikinpoika Visuvedeltä, jonka 1682 ruodutettu Tuomas Markunpoika Visuvedeltä palkkasi sijaisekseen.

Nro 86 Simo Pääsky, Pekanpoika Längelmäen Pääskylästä, jonka 1682 ruodutettu Olavi Yrjöpoika Väärinmajasta palkkasi sijaisekseen.

Nro 89 Heikki Kauttu, mahdollisesti Heikki Erkinpoika Pirkkalan Lielahdesta, jonka 1678 ruodutettu Matti Matinpoika Kautusta palkkasi sijaisekseen.

⁴¹ KrA GMR Björneborgs läns infanteri regemente 1712, mikrok. K05478 4/8.

⁴² Lindh mt. s. 134. KrA GMR Björneborgs läns infanteri regemente 13.10.1716.

⁴³ SAY Ruovesi, vuosilta 1703, 1705-08 tiedot puuttuvat. Ruoveden komppaniasta löytyy 12.3.1712 rullasta kolme Matti Heikinpoikaa, joista Matti Heikinpoika Witt ikäilmoitus ei sovellu Nojosen poikaan ja Pohjaslahden ruodun Manström oli oman ruodun miehiä.

Liite 2

Majurin komppanian katselmusrulla Riiaassa 1.1.1701 (KrA Rullor 1701 vol. 2, ei sivunumeroita).

MUNSTER RULLA

Vppå Höghwålborne H:r Baron och Öfwerstens Johan Lorentz Creutz Biörneborgz lähns Infanterie Regemente och mitt derunder j nådher anförtrodge Compagnie

Datum Riga d. 1. Januarij A:o 1701

Major och Capit:n	Laurentz Lauterbach	Leut:n	Simon Jean Jack
Fend:n	Reinholt Mäck	Feltweb:	Henrich Spåra
Sergeant	Arfwed Bock	Munsterskrif:n	Johan Birell
Fuhrer	Carl Fromholt Nazack	Rustmest:	Johan Sållo
Tambourer	Jacob Coronander, Johan Erichson Dahl		
Pijparen	Erich Örnfoth		

1. Corporal Erich Johan Lendu S

2. Johan Ilo S

3. Johan Kässä S

4. Hindrich Mekala S

5. Jöran Leino S

6. Matz Finnj S

7. Bertill Turckj

8. Thomas Neula S

9. Erich Pihola S

10. Bertill Akola

11. Hindrich Hintza dödh 24. Dec:

12. Hindrich Linna dödh 6. Dec:

13. Hindrich Pecka Siuck

14. Hindrich Pijkerj

15. Johan Reckola Siuck

16. Daniel Kulcki dödh 12. Dec:

17. Jöran Martinen Siuck

18. Corporal Thomas Cannelijn Siuck

19. Jöran Napila dödh 3. Dec:

20. Jöran Pattia Siuck

21. Johan Tanhuapå dödh 8. Dec:

22. Johan Hafwj Siuck

23. Michel Patus dödh 11. Dec:

24. Hindrich Märenpäsä dödh 6. Dec:

25. Olof Mäyrä dödh 23. Dec:

26. Jöran Hurchtj dödh 3. Dec:

27. Clemet Käyrä Siuck

28. Gustaf Pihlawesj

29. Jöran Purkas Siuck

30. Anders Käsmelax dödh 16. Dec:

31. Carl Räijä Siuck

32. Johan Spellman Siuck

33. Jacob Lappi Siuck

34. Mårten Pullska Siuck

35. Corporal Henrich Strööm Siuck

36. Bertill Hannula dödh 23. Dec:

37. Thomas Orriwesj Siuck

38. Corporal Michell Hafwisto

39. Vrbän Kalcku Siuck

40. Anders Pecka Siuck
41. Anders Köppä Siuck

42. Jöran Swarthafra Siuck

43. Hindrich Ächtola Siuck

44. Matz Martilainen Siuck

45. Simon Kaita Siuck

46. Matz Harhala dödh 15. Dec:

47. Erich Värrij Siuck

48. Matz Jllku Siuck

49. Matz Saxa Siuck

50. Johan Eppala dödh 7. Dec:

51. Lars Frisk dödh 9. Dec:

52. Jöran Pohiaslax Siuck

53. Philip Tåsj Siuck

54. JohanTijfwä Siuck

55. Hindrich Kanparj Siuck

56. Matz Tärfwä dödh 23. Dec:

57. Hindrich Birckholt dödh 2. Dec:

58. Simon Liukas Siuck

59. Johan Vehkapundarj dödh 11. Dec:

60. Bertill Bröms

61. Corporal Gustaf Kuhl

62. Bengt Vihas Siuck

63. Hindrich Vihas Siuck

64. Matz Vackalainen Siuck

65. Erich Kaupamies Siuck

66. Jacob Kasack Siuck

67. Johan Lautamies Siuck

68. Jöran Napila Siuck

69. Jöran Raijalax Siuck

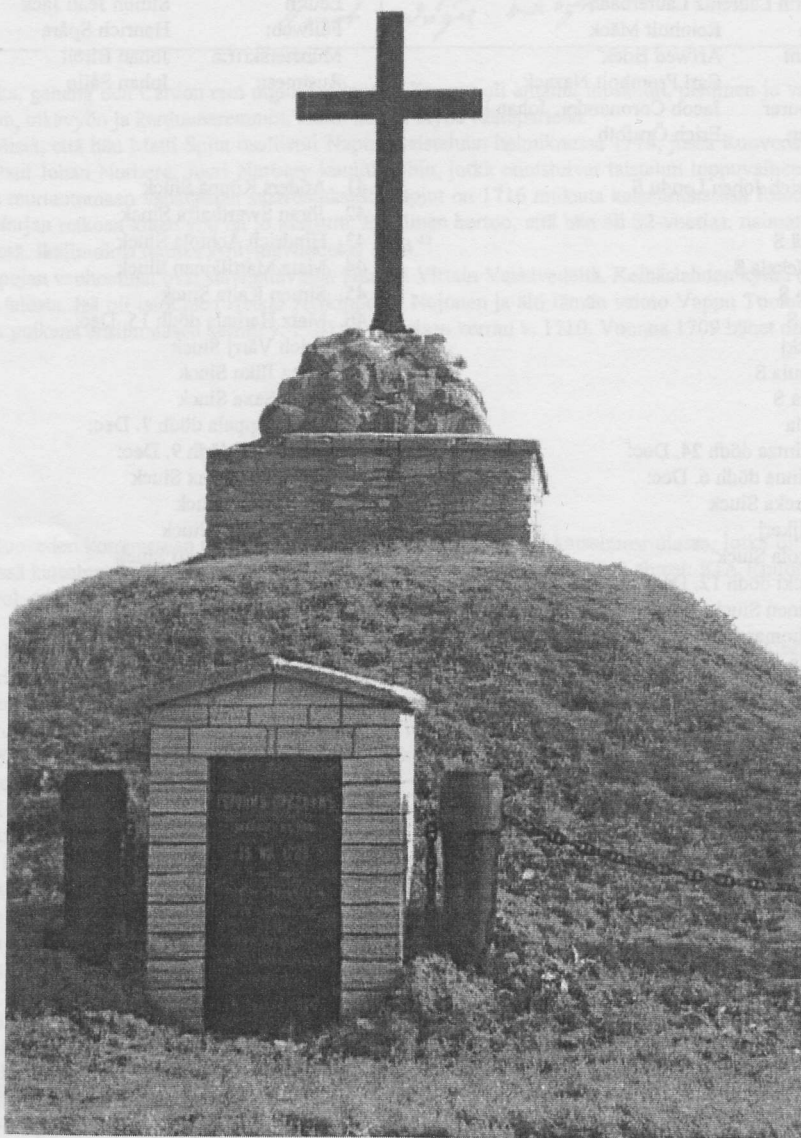
70. Hindrich Tungell

71. Hindrich Rugj Siuck

72. Hindrich Ruicka Siuck

73. Jöran Lydickä Siuck

Extrakt	Presens	Siucka	Döda in Dec:	Summa
Öfwer officerare	2			2
Vnder officerare	4	1		5
Corporaler	2	3		5
Trumslagare	3			3
Gemena	6	46	17	69

Narvan taistelun 20.11.1700 muistomerkki Narvajoen rannalla. Muistomerkin laatassa on kuitenkin päivämäärä 19.11. Valok. Matti J Kankaanpää 1999.

